

Erembodegem (Aalst)
Alfons Van de Maelestraat 82-82A
mei 2020

J. VAN NUFFEL, S. GENBRUGGE & J. HOORNE

DL&H-Archeologienota

Colofon

Project
Erembodegem Alfons Van de Maelestraat
Archeologienota

Uitvoerder:
De Logi & Hoorne bv
Canadezenlaan 1A
9991 Adegem
BTW BE 0845.028.465 RPR Gent
www.dl-h.be

Auteurs:
Jana Van Nuffel
Sebastiaan Genbrugge
Johan Hoorne

DL&H Archeologienota
© 2020 – De Logi & Hoorne bv

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van De Logi & Hoorne bv

Inhoud

DEEL 1: VERSLAG VAN RESULTATEN	5
Abstract	5
Hoofdstuk 1: Bureauonderzoek	5
1. Beschrijvend gedeelte	5
1.1. Administratieve gegevens	5
1.2. Onderzoekskader	5
1.2.1. Geplande werken en bodemingrepen	5
1.2.2. Criteria voor opmaken archeologienota	13
1.3. Onderzoeksopdracht	13
1.3.1. Vraagstelling	13
1.3.2. Randvoorwaarden	13
1.4. Onderzoeksstrategie en -methode	13
2. Assessmentrapport	14
2.1. Methoden, technieken en criteria	14
2.2. Assessment van het onderzochte gebied	14
2.2.1. Landschappelijke ligging	14
2.2.1.1. Ligging	14
2.2.1.2. Geologie	18
2.2.1.3. Aardkunde	19
2.2.1.4. Topografie	19
2.2.1.5. Bodemgebruik	24
2.2.1.6. Synthese	24
2.2.2. Archeologische voorkennis en historisch kader	24
2.2.2.1. Historisch kader	24
2.2.2.2. Archeologische voorkennis	26
2.2.3. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	26
2.2.4. Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed	27
2.2.5. Synthese	28
2.2.6. Afweging noodzaak en motivering verder onderzoek	28
2.2.7. Samenvatting onderzoek	29
Hoofdstuk 2: Bibliografie en bijlagen	30
1. Bibliografie	30

DEEL 2: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	31
1. Gemotiveerd advies voor het al dan niet moeten nemen van maatregelen	31
1.1. Volledigheid uitgevoerde onderzoek	31
1.2. Afwezigheid van een archeologische site	31
1.3. Impactbepaling	31
1.3. Bepaling van de maatregelen	31
1.4. Randvoorwaarden	32
2.1. Administratieve gegevens	32
2.2. Vraagstelling en onderzoeksdoelen in uitgesteld traject	32
2.3.1. Proefsleuvenonderzoek	33
2.3.1.1. Motivering	33
2.3.1.2. Vraagstelling	33
2.3.1.4. Onderzoekstechnieken	34
2.3.4.5. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	

DEEL 1: VERSLAG VAN RESULTATEN

Abstract

De initiatiefnemer plant op de terreinen van 3650m² lang de Alfons Van de Maelestraat de aanleg van drie woningen met bijhorende infrastructuurwerken. De geplande ontwikkeling van het gebied zal de verstoring en mogelijke vernietiging van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief met zich mee brengen. De voorgaande studie van geografische gegevens, archeologische vindplaatsen uit de directe omgeving, historische kaarten, luchtfoto's en toponiemen suggereert dat de kans op de effectieve aanwezigheid van archeologische sites behoorlijk is. Om zekerheid te scheppen over de potentieel aanwezige sites wordt een vooronderzoek door middel van een landschappelijk bodemonderzoek, mogelijk gevolgd door een verkennend en/of waarderend bodemonderzoek, en de aanleg van proefsleuven geadviseerd.

HOOFDSTUK 1: BUREAUONDERZOEK

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

Projectcode bureauonderzoek:	2020E271
Locatie projectgebied:	Erembodegem, Aalst (Oost-Vlaanderen), ter hoogte van Alfons Van de Maelestraat 82 en 82A
Bounding box (Lambert72):	punt 1: min. X: 127335,0; min. Y: 178789,4 punt 2: max. X: 127436,1; max. Y: 178886,4
Kadaster:	Aalst, Afdeling 12, Sectie B: 188a2, 188x en 188b2
Oppervlakte projectgebied:	3650m ²
Oppervlakte percelen:	3650m ²
Termijn bureauonderzoek:	10 mei t.e.m. 15 mei 2020
Betrokken actoren:	Jana Van Nuffel (erkend archeoloog, veldwerkleider); Sebastiaan Genbrugge (assistent-aardkundige); Johan Hoorne (zaakvoerder erkend Archeoloog, redactie)
Wetenschappelijke advisering:	Niet van toepassing
Kadasterkaart:	Figuur 1
Topografische kaart:	Figuur 2

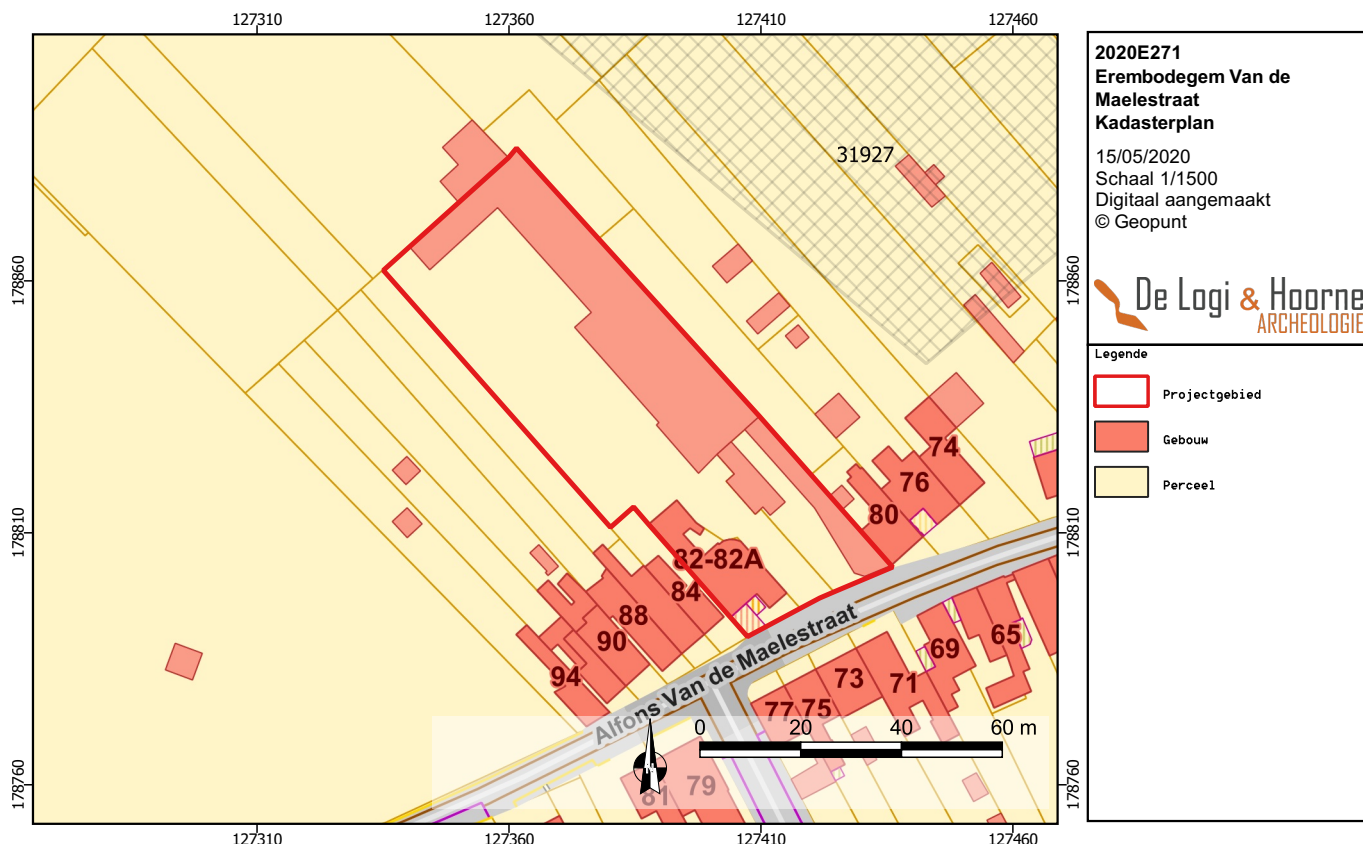
1.2. Onderzoekskader

1.2.1. Geplande werken en bodemingrepen

De initiatiefnemer wenst een terrein van 3650m² aan de Van de Maelestraat in Erembodegem te ontwikkelen. Voor het projectgebied werd reeds een bekrachtigde archeologienota bekomen (ID: 14899). Gezien de plannen voor het projectgebied licht gewijzigd werden, werd onderstaande archeologienota opgemaakt.

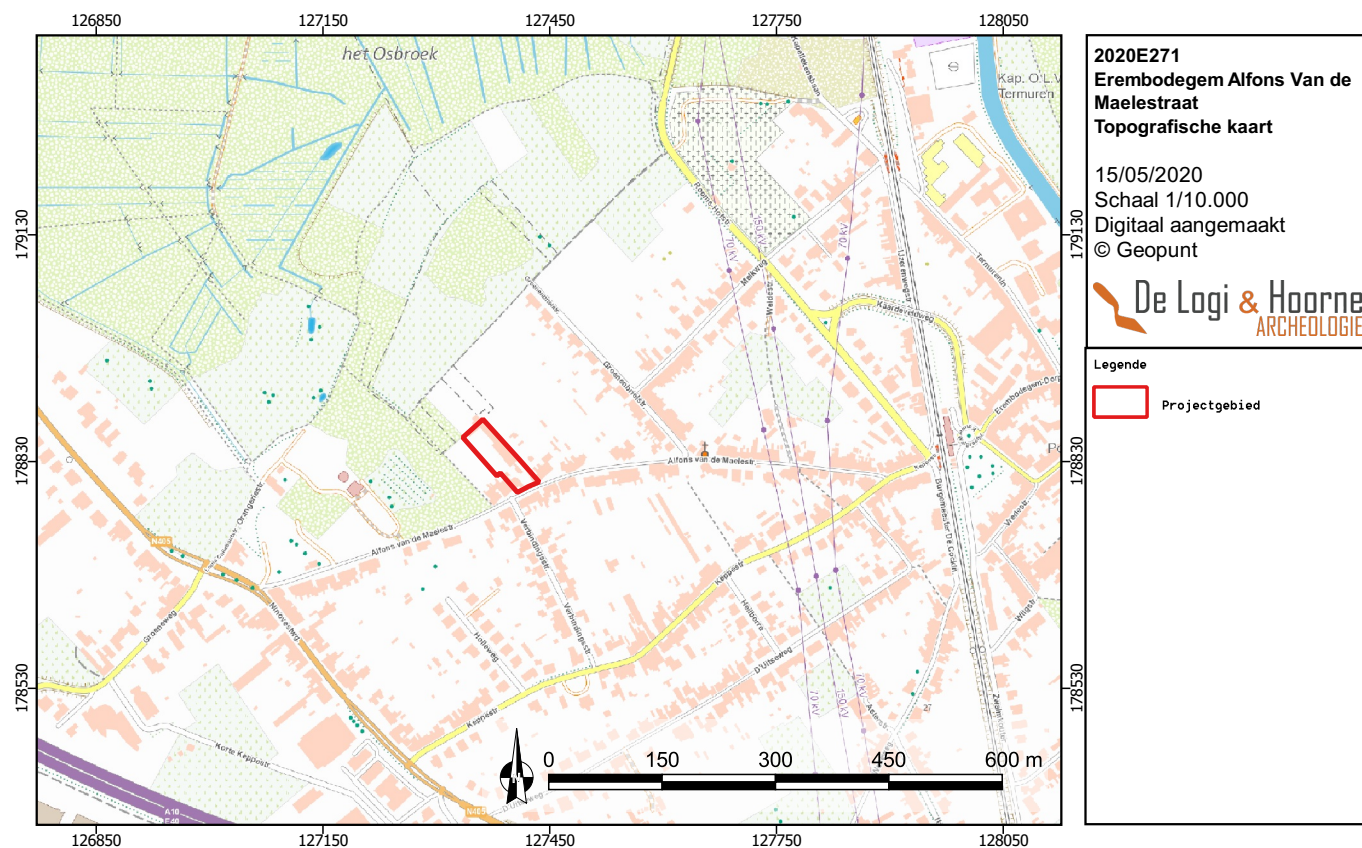
Op de terreinen zullen 3 nieuwe gebouwen opgericht worden bestaande uit enerzijds een boswoning achteraan op de site met een oppervlakte van ongeveer 278m² en 78m² verhard terras met een zwembad van 40m². Daarnaast wordt een meergezinswoning vooraan links op de site voorzien over een oppervlakte van 415m² en een halfopen woning vooraan rechts binnen het projectgebied over een oppervlakte van ongeveer 56m² met bijhorend terras van 19m². Naast en tussen deze gebouwen zullen een voorplein, een fietsenstalling van 22m², een toegangsweg, een parkeerzone van 176m² en een boszone worden ingericht.

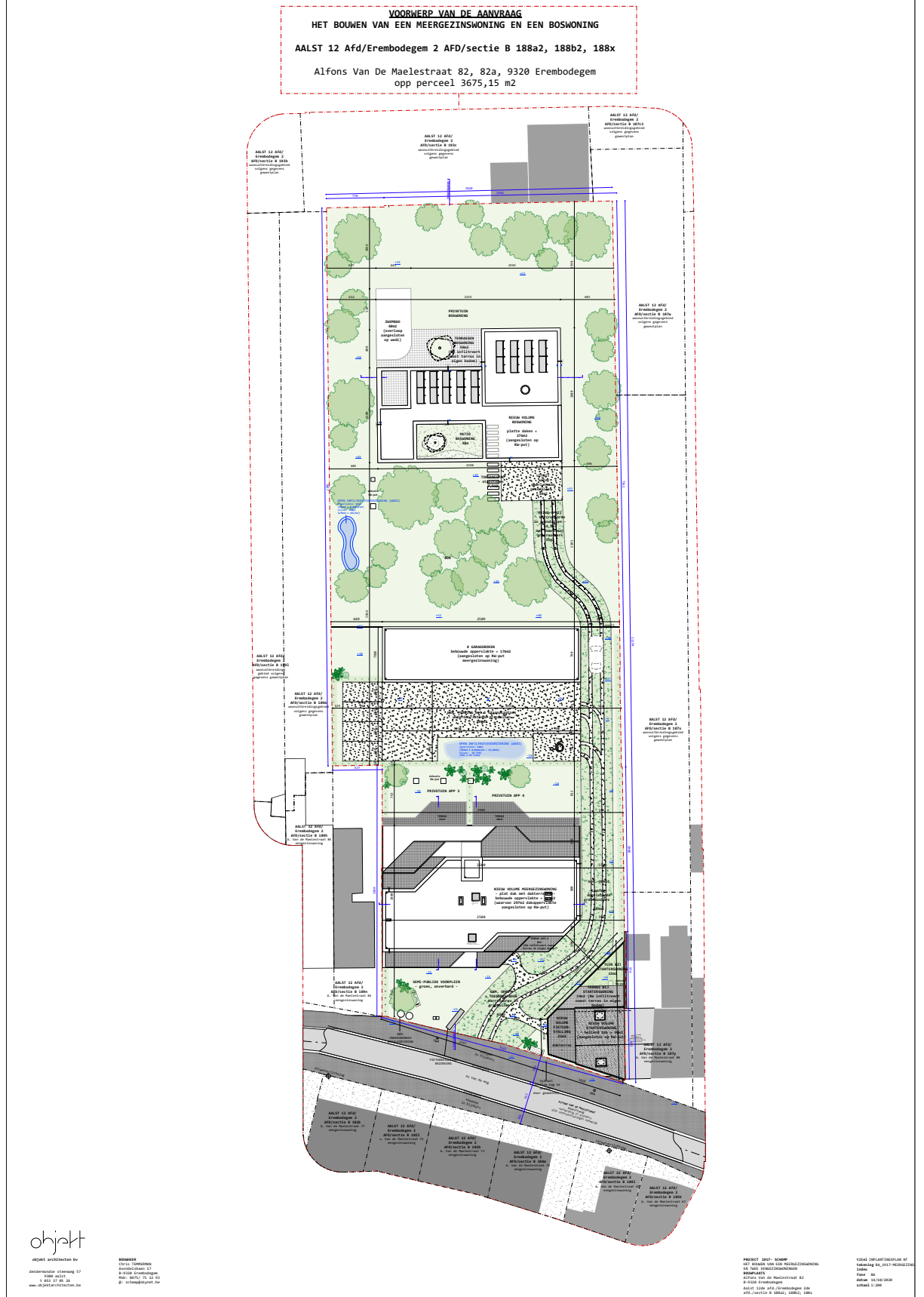
De aanleg van de drie gebouwen, verhardingen en de verschillende nutsvoorzieningen zal het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief over een oppervlakte van minstens 1400m² schaden. Het leidt evenwel geen twijfel dat de geplande werken door hun spreiding binnen het projectgebied in het kader van de ontwikkeling en vooral het bijkomend werfverkeer een reële bedreiging impliceren voor het potentieel bewaard bodemarchief over de totale oppervlakte van het projectgebied.

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (© AGIV)

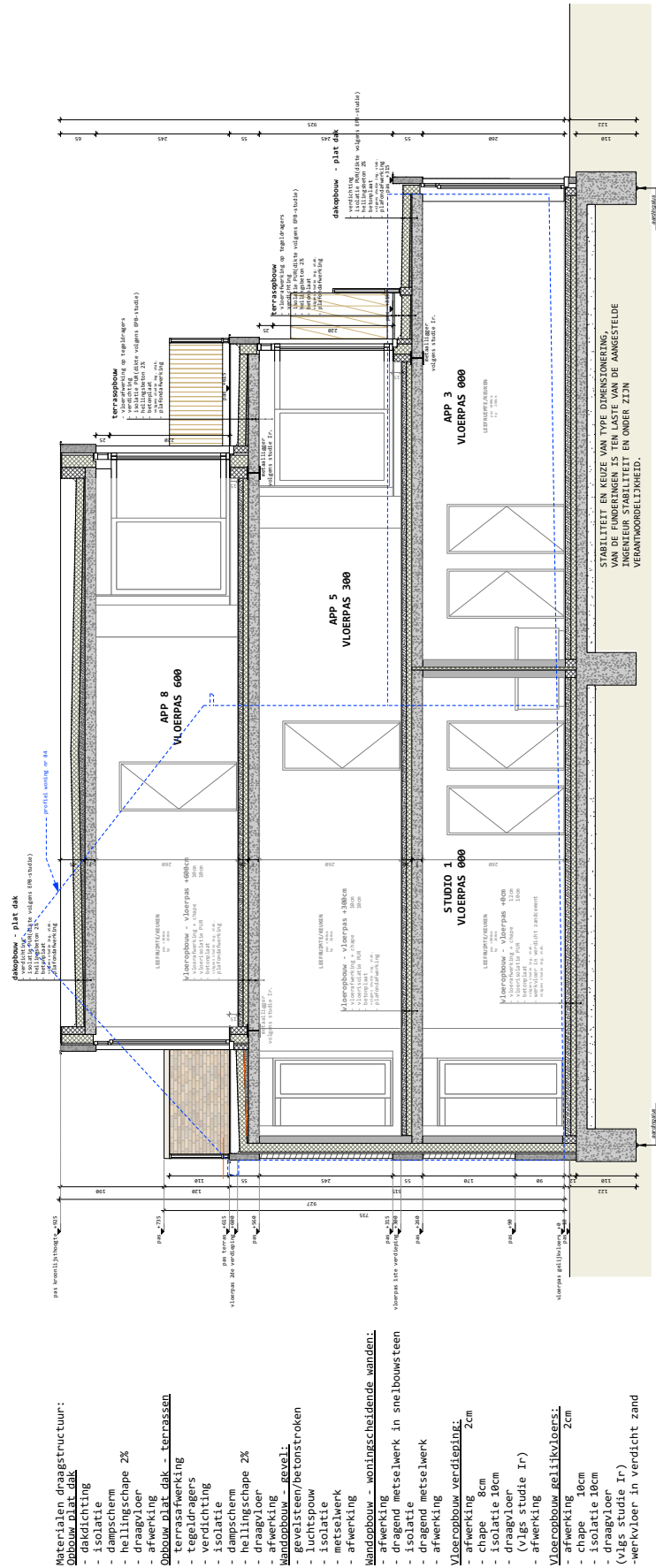
Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

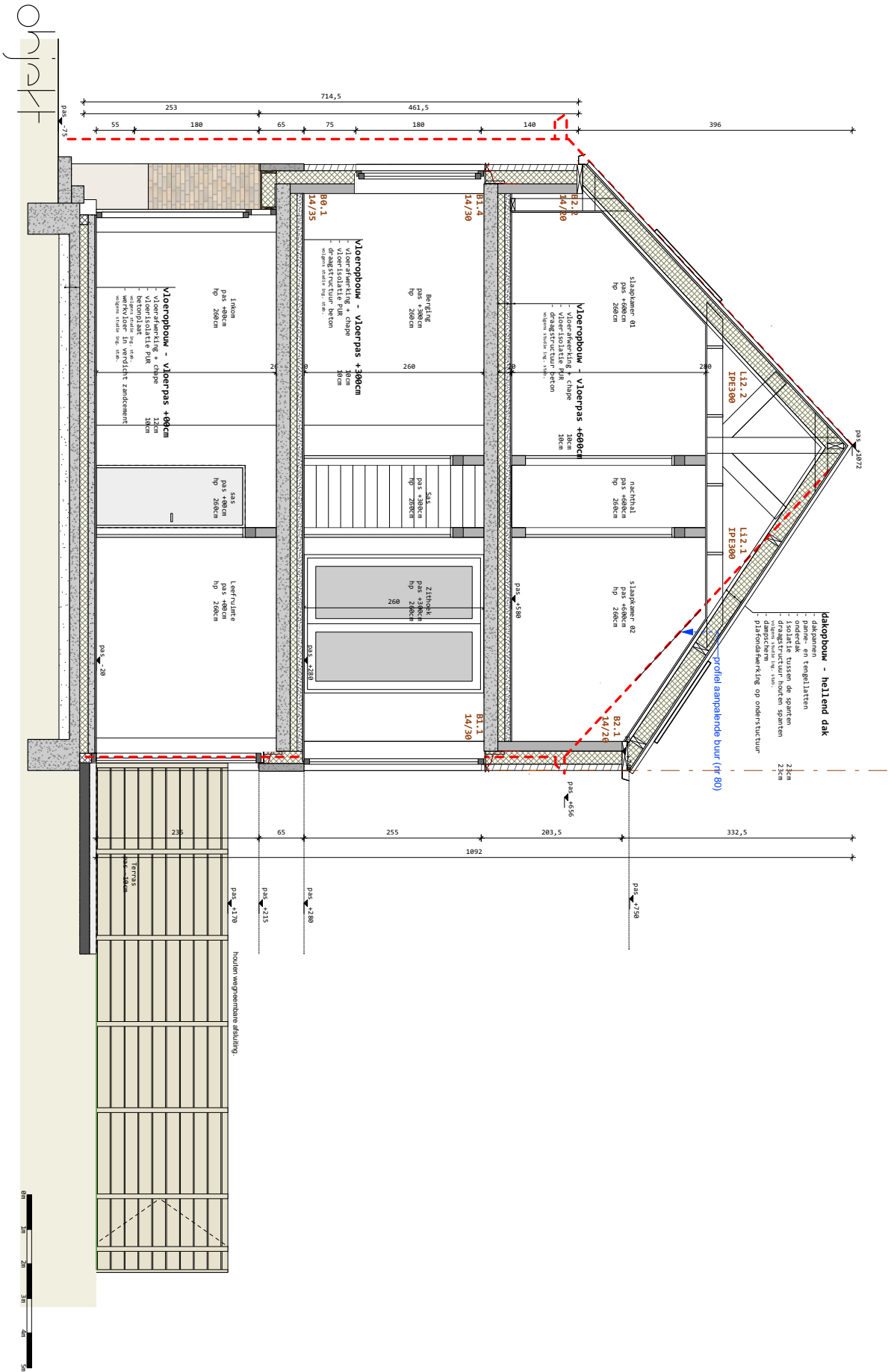

Figuur 4: Doosnedeplan boswoning(@Objekt Architecten bv)

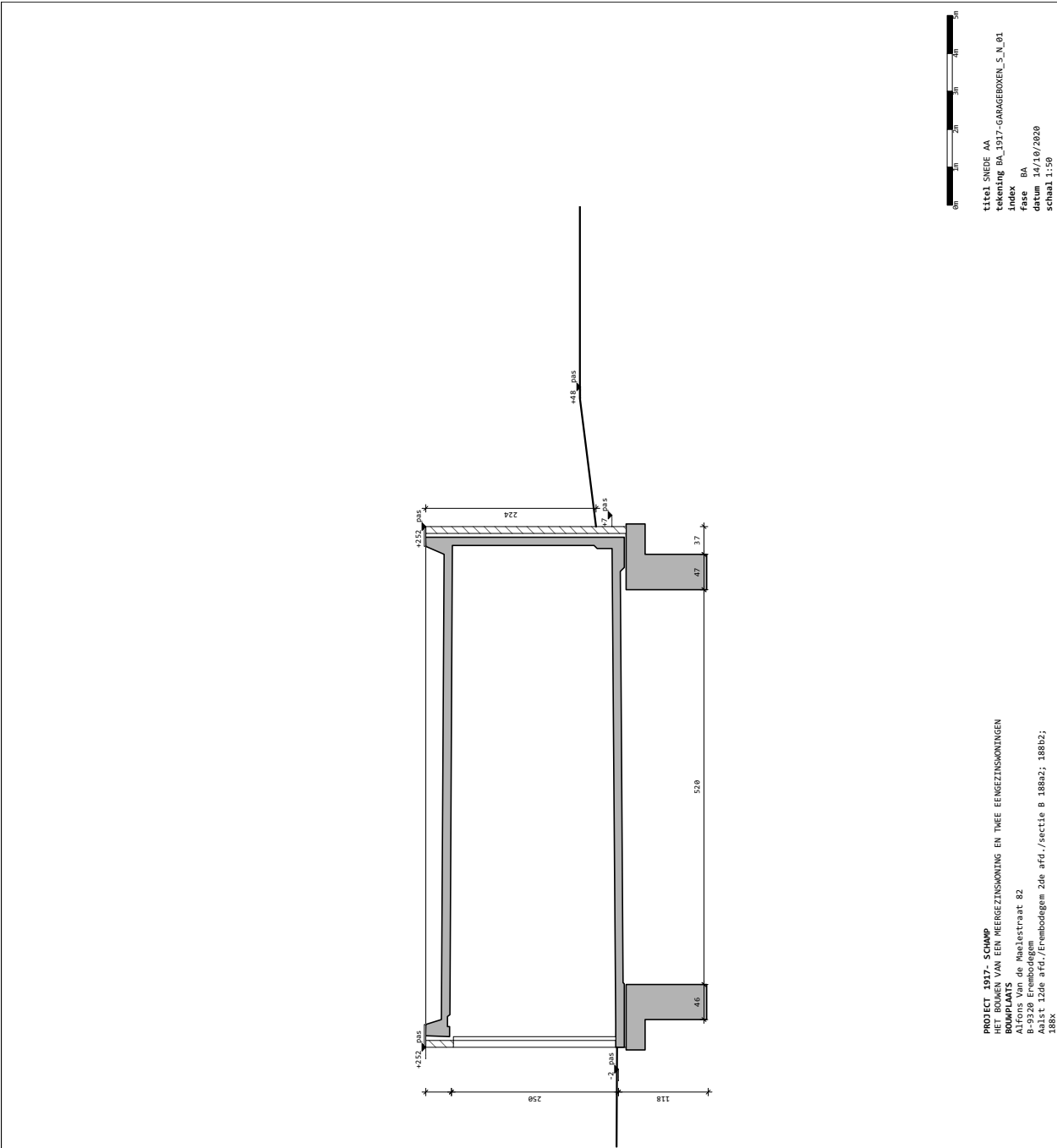
Objekt architecten bv
dendermonde, steenweg 57
3300 aalst
t 053 37 85 24
www.objektarchitecten.be

BOUWHEER
CHRIS TEMMERMAN
Arendelaan 17
B-3320 Erembodegem
Mob: 0475 72 12 55
e: schuip@ymt.be

PROJECT 1917 - SCAAP
HET BOUTEN VAN EEN MEERGEGINSKONING EN TWEE EINGEGINSKONINGEN
BOUWPLAATS
Alders van de Maestraat 82
3320 Erembodegem
Aalst 1200 ofd./Erembodegem 2de ofd./sectie B 1882; 1882;
1883

titel: SNIDE AA
tekening: BA_1917-STARTERSKONING_S_N_01
index: BA
fase: BA
datum: 14/10/2020
schaal: 1:50

Figuur 4: Doosnedeplan starterswoning (@Objekt Architecten bv)

Figuur 3:Doornsedepan garageboxen(©Objekt Architecten bv)

Figuur 5: Recente orthofoto met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

Figuur 6: Detail van de orthofoto met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

1.2.2. Criteria voor opmaken archeologienota

De initiatiefnemer wenst een terrein van 3650m² groot aan de Alfons Van de Maelestraat te ontwikkelen. Hiervoor dient hij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen aan te vragen. Het plangebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is, noch in een beschermde archeologische site of vastgestelde archeologische zone. De percelen binnen het projectgebied hebben een oppervlakte die groter is dan 3000m². De bodemingreep is groter dan 1000m². De aanvrager van de vergunning is privaatrechtelijk en het gebied is op het gewestplan gekarteerd als woonzone. Volgens artikel 5.4.1. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 moet bij de vergunningsaanvraag een archeologienota waarvan akte is genomen gevoegd worden. Deze archeologienota is het resultaat van een volledig afgerond archeologisch vooronderzoek. De eerste fase binnen dit traject is een bureauonderzoek.

1.3. Onderzoeksopdracht

1.3.1. Vraagstelling

Dit bureauonderzoek heeft als doel het archeologisch potentieel van het projectgebied van 3650m² groot langs de Alfons Van de Maelestraat door middel van historische bronnen en kaartmateriaal in te schatten. Op basis van deze bronnen moet afgewogen kunnen worden of verdere maatregelen in het kader van het archeologisch vooronderzoek nodig zijn, en welke deze zijn. Uiteindelijk moet dit bijdragen aan de finale afweging of voor een (deel van) het projectgebied al dan niet verdergezet onderzoek in de vorm van een archeologische opgraving noodzakelijk is, en of er mogelijkheden tot behoud in situ bestaan, en wat hiervoor de voorwaarden en vereisten zijn. Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke evolutie kende het landgebruik en welke invloed heeft dit gebruik op de bewaring van het potentieel aanwezige archeologisch erfgoed?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites? Wat is de aard, datering en bewaring?
- Wat is het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?

1.3.2. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bestaande bronnen gebruikt.

1.4. Onderzoeksstrategie en -methode

Dit bureauonderzoek moet, op basis van de literaire en cartografische bronnen, leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

Voor de uitvoering van het bureauonderzoek werd de bestaande literatuur over het projectgebied en de omgeving doorgenomen. Daarnaast zijn zowel de aardkundige als de historische cartografische bronnen geraadpleegd en zijn online beschikbare georeferencierte kaarten onderzocht. Deze gegevens leveren een inzicht in de gekende geomorfologie, bewoningsgeschiedenis, landschapshistoriek en -genese van het plangebied op.

Gegevens over aardkunde en geologie zijn geraadpleegd via de webservices van DOV Vlaanderen. Hoogtemodellen, orthografische foto's, historische kaarten en de bodemerosiekaart werden nagegaan via de webservices van Geopunt. De topografische kaart is via de website van het NGI geconsulteerd. Gegevens over de gekende erfgoedwaarde van het projectgebied werden geraadpleegd via het geoportaal en de Centrale Archeologische Inventaris. Een bestand met de afbakening van het projectgebied en de verschillende percelen, alsook de te realiseren plannen werd ter beschikking gesteld door de opdrachtgever.

Het aardkundige luik van het bureauonderzoek werd uitgevoerd door Sebastiaan Genbrugge. Het meest relevante kaartmateriaal is onderzocht om de interpretatie van het gebied staven. Dit betreft voornamelijk de tertiair en quartair geologische kaart, de bodemkaart en het digitaal hoogtemodel. Aanvullend werd gebruik gemaakt van het boek 'Geologie van Vlaanderen' (BORREMANS 2015). Ook de landschappelijke boringen die in het verleden op en rond het terrein gebeurden, werden in het onderzoek geïncorporeerd. Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de bodemsoorten en hun verwachtingsgebied. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems, podzolen en/of restanten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden.

Het historische luik omvatte van het onderzoek, dat de studie van de kaart van Ferraris (1777), de Atlas der Buurtwegen (circa 1840), de Poppkaart (1842-1879) en de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854). Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden. Het gekende erfgoed en archeologisch onderzoek van het onderzoeksgebied en zijn omgeving werd via het Geoportaal Onroerend Erfgoed en de Centrale Archeologische Inventaris opgezocht. Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur. Daarnaast is gebruik gemaakt van bronnen over de lokale toponymie en geschiedenis. Het onderzoek op basis van historisch en cartografisch materiaal leverde geen indicaties op voor enige wijziging in het grondgebruik vanaf het midden van de 18de eeuw, waardoor bijkomend archiefonderzoek weinig tot geen extra informatie zal opleveren. De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid en zijn opgelijst in de bibliografie. Jana Van Nuffel bundelde alle data in GIS en vatte de gegevens samen in deze archeologienota

2. Assessmentrapport

2.1. Methoden, technieken en criteria

Dit assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het bureauonderzoek: dit zijn al de relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

2.2. Assessment van het onderzochte gebied

2.2.1. Landschappelijke ligging

In dit onderdeel van het assessmentrapport wordt het projectgebied ruimtelijk gesitueerd met aandacht voor zijn topografische en landschappelijke inplanting, en zijn bodemkundige, geologische en geomorfologische eigenschappen.

2.2.1.1. LIGGING

Het projectgebied bevindt zich op percelen 188a2, 188x en 188b2 van afdeling 12, sectie B in Erembodegem (Aalst), ter hoogte van de Alfons Van De Maelestraat 82 en 82A, zo'n 0,6km ten westen van de huidige dorpskern. De terreinen beslaan een totale oppervlakte van 3650m² en zijn gelegen in woongebied. Binnen het plangebied bevinden er zich geen beken of waterlopen. Langs de noordelijke kant wordt het projectgebied begrensd door de grens met perceel 193C. De oostelijke kant wordt uitgemaakt door de grens met percelen 187W, 187X en 187Y, terwijl de westelijke kant van het projectgebied wordt afgebakend door perceel 189M. De zuidelijke kant van het projectgebied wordt begrensd door de Alfons Van de Maelestraat.

Figuur 7: Zicht op projectgebied vanaf de straatkant

Figuur 8: Loodsen binnen het projectgebied

Figuur 9: Huidig te slopen bebouwing

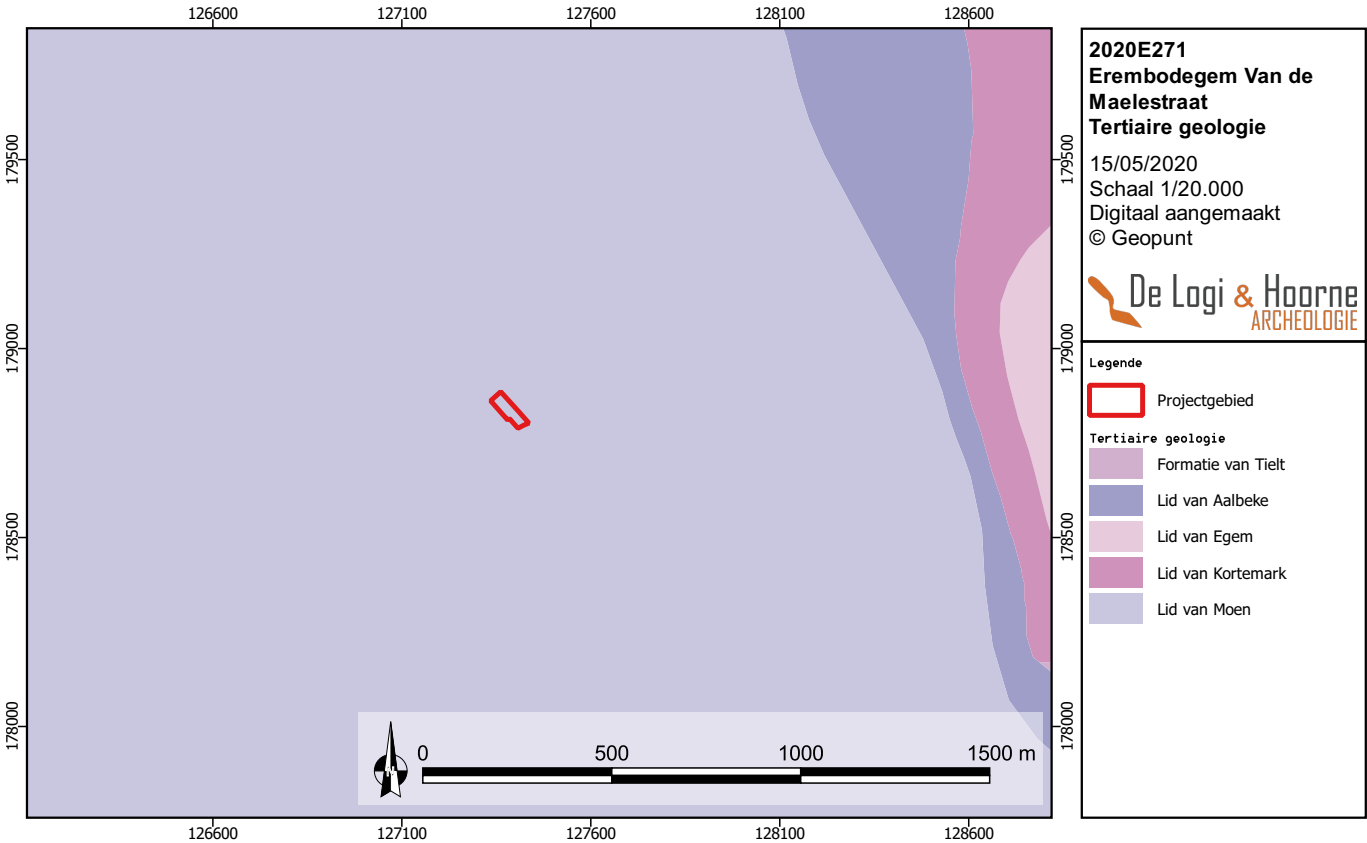
Figuur 10: Verhardingen binnen het projectgebied

Figuur 11: Te slopen bebouwing binnen projectgebied

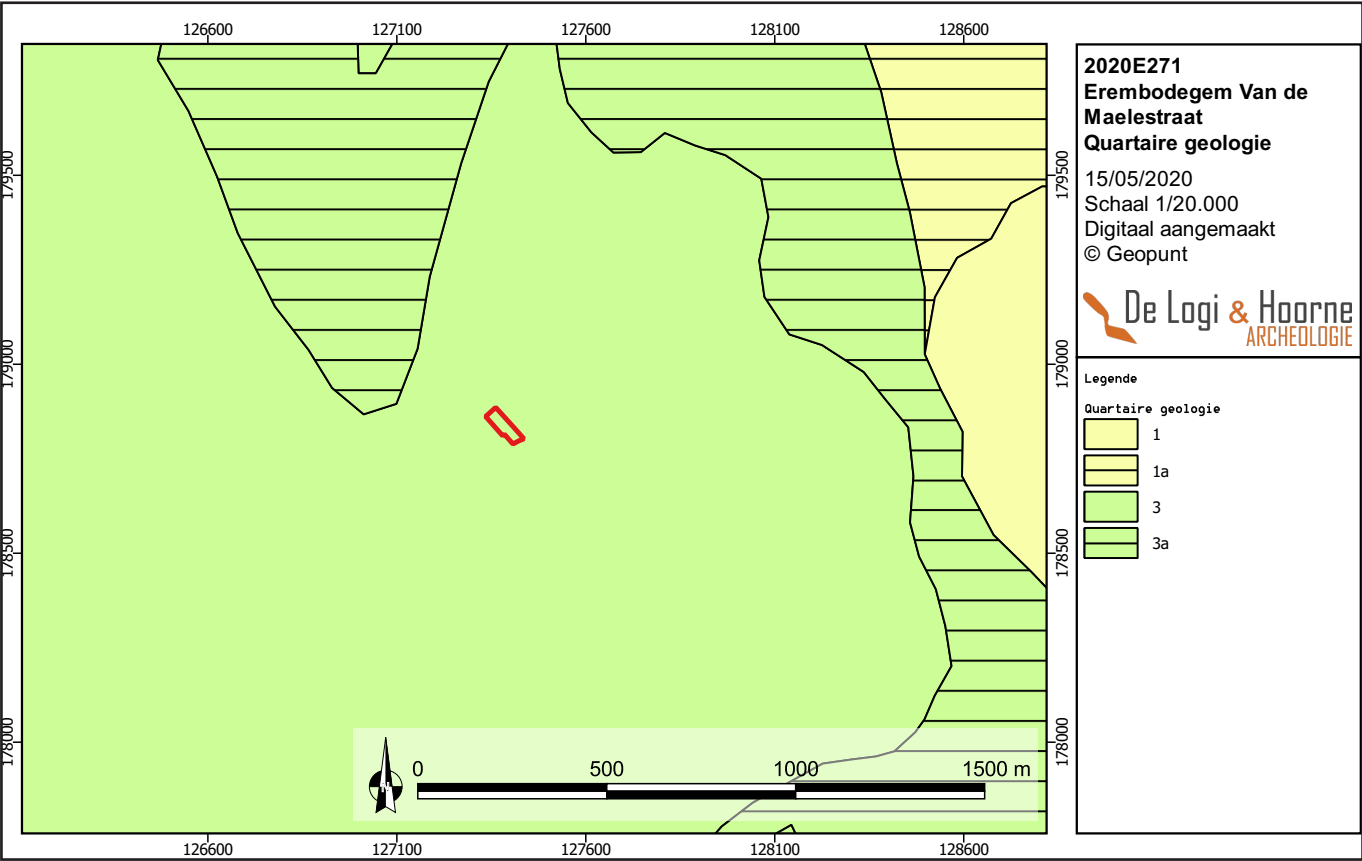

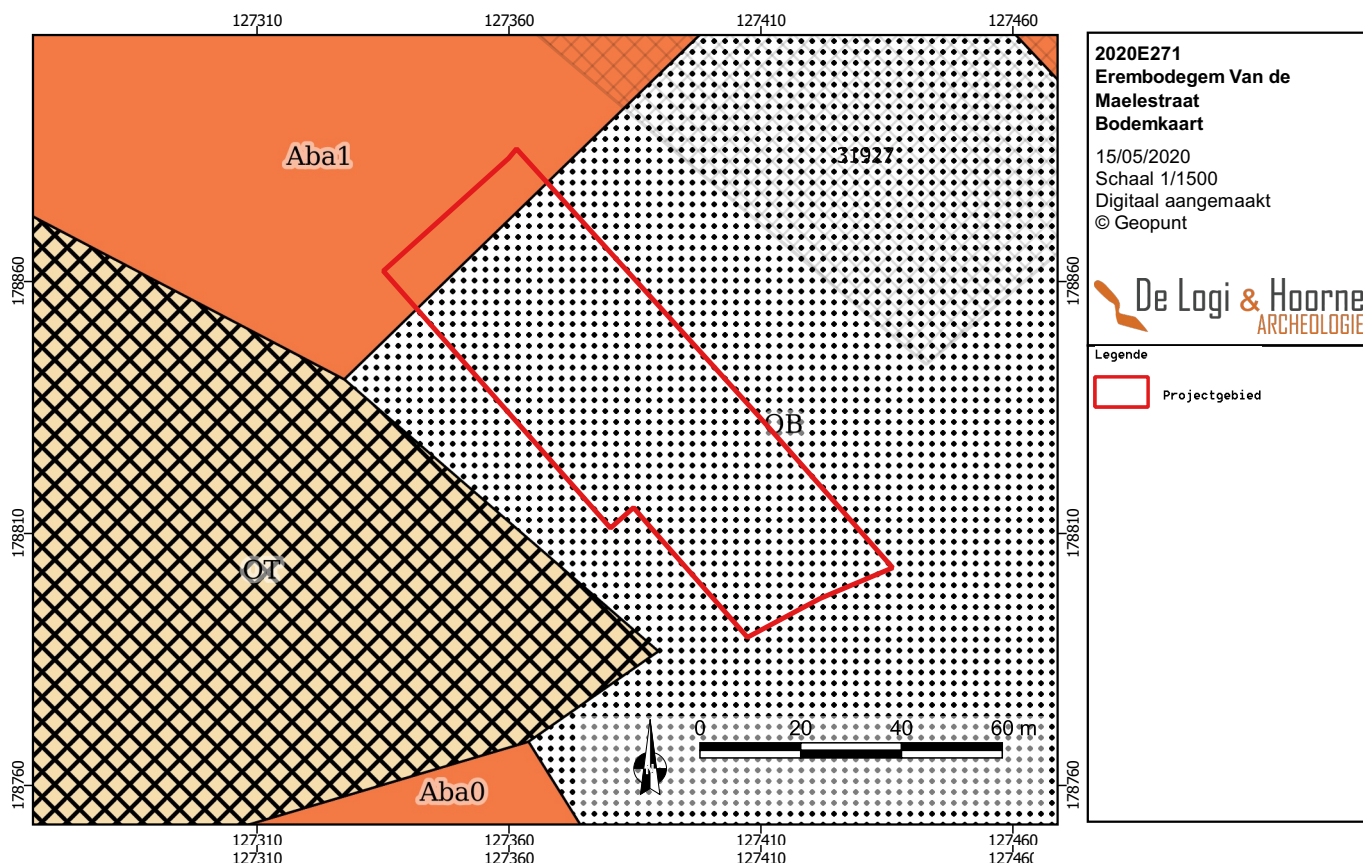
Figuur 12: Verharding en bebouwing binnen projectgebied

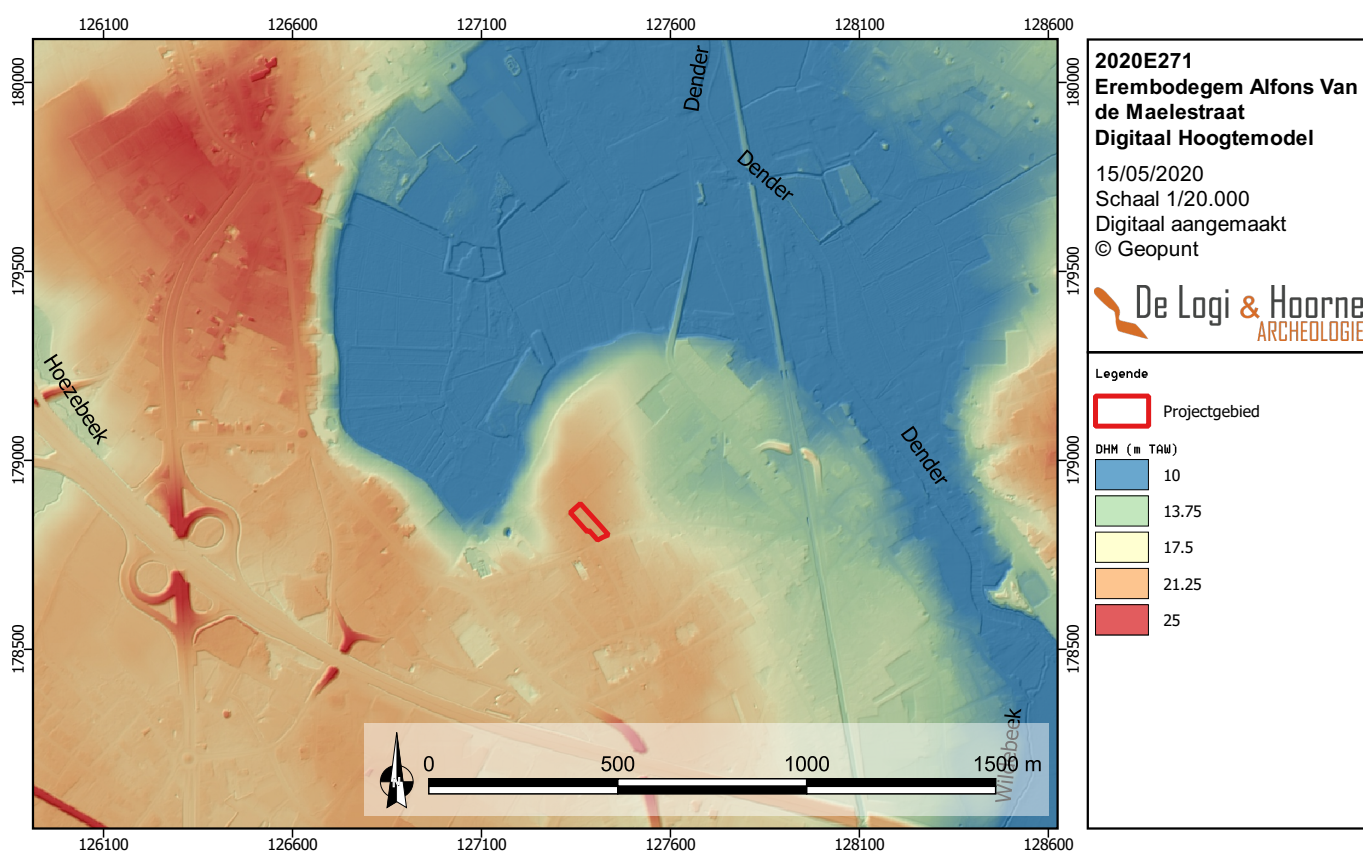
Figuur 13: Tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

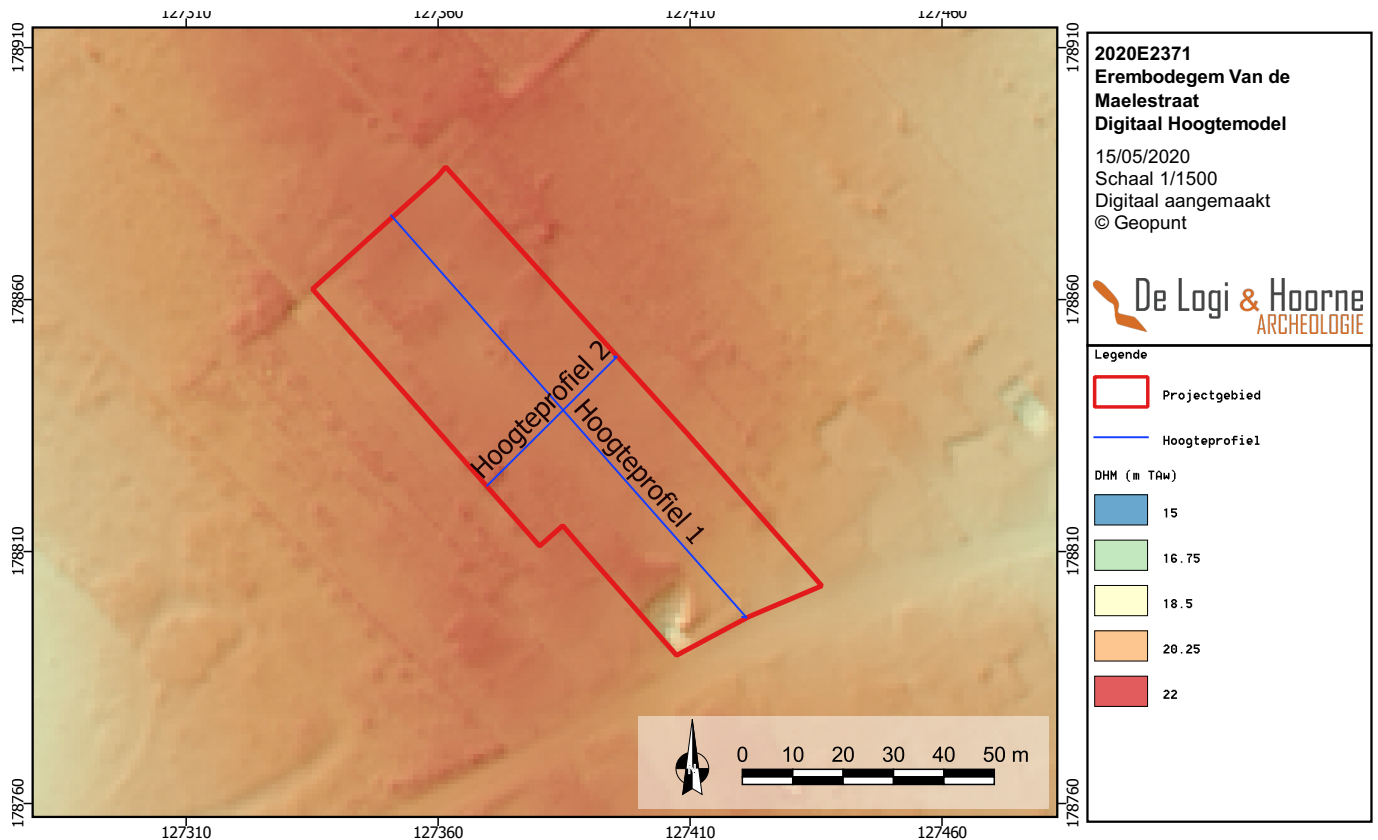
Figuur 14: Quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

Figuur 16: Digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied en de omliggende waterlopen (© Geopunt)

Figuur 17: Detail van het digitaal hoogtemodel van het projectgebied (© Geopunt)

2.2.1.2. GEOLOGIE

Geologisch gezien bevindt het projectgebied zich in het Schelde – Dender interfluvium, waarbinnen zich een groot heuvellandschap uitstrekt. De noordelijke hellingsvoet van het interfluvium wordt gezien als het pediment van Wetteren. De westelijke helling van het interfluvium is zeer steil, met een hellingsgraad van 15% ter hoogte van Gavere. De oostelijke helling is vrij steil maar toch gelijkmatig aflopend, dit als gevolg van de grote sedimentaccumulaties van eolische afzettingen langsheen de tertiaire getuigenheuvels. Het interfluvium bestaat hierbij uit consequent ZW-NO georiënteerde tertiaire getuigenheuvels. Hierbinnen zijn vier beekinterfluvia vertegenwoordigd: de Molenbeken van Melle, Wetteren, Wichelen en Aalst. Het hoogste niveau van heuvellandschap bevindt zich ter hoogte van Sint-Lievenshoutem met +80m TAW, het intermediaire niveau bevindt zich ter hoogte van Balegem, Munte, Letterhoutem en Vlierzele met +60m TAW. De laagste niveaus bevinden zich ter hoogte van de Vlaamse Vallei met een hoogte van +30m TAW (DE MOOR 2000: 8).

Ter hoogte van het projectgebied werd zo het Lid van Moen of Lid van Roubaix, binnen de Formatie van Kortrijk, aangesneden. Deze formatie dagzoomt in het noorden van Henegouwen, het zuiden van West- en Oost-Vlaanderen en in Waals-Brabant. De formatie bestaat uit de mariene afgezette kleilagen uit het Ypresiaan (Vroeg-Eoceen, circa 52 miljoen jaar geleden). De Formatie van Kortrijk bestaat uit grijze klei tot siltige sedimenten. Naar het oosten toe, in Brabant en de Kempen, is deze formatie eerder zandig. In het westen bestaat deze formatie uit een circa 125m dik pakket, dat naar het oosten geleidelijk aan dunner wordt. Het Lid van Moen bestaat uit een heterogene siltige tot zandige mariene afzetting. Aan de top van deze afzetting bevinden zich zandige tot siltige lagen met een wisselende dikte (STEURBAUT 2015: 128).

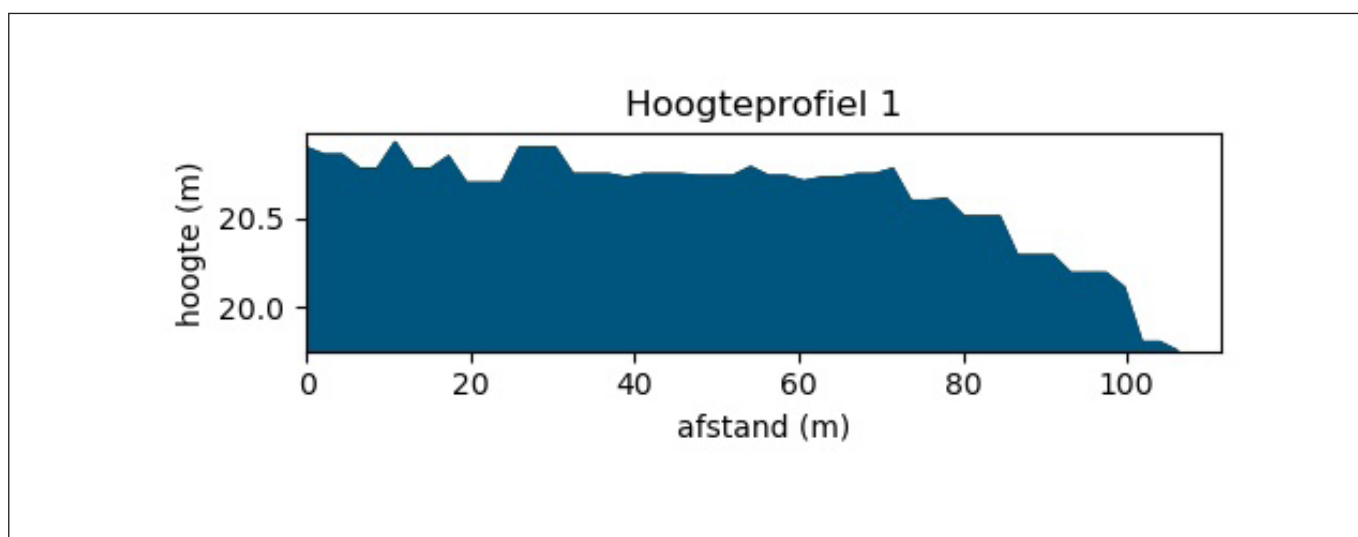
Op de quartair geologische kaart staat het projectgebied gekarteerd als een type 3. Dit type omvat vroeg-pleniglaciaal fluvioperiglaciaal sediment waarop mogelijk midden- of laat-pleniglaciaal eolische sedimenten werden afgezet. Deze midden- en laat-pleniglaciaal eolische afzettingen zijn echter niet noodzakelijk (nog) aanwezig. Tenslotte worden deze sedimenten afgedekt door fluviatiele afzettingen uit het Weichseliaan.

2.3.1.3. AARDKUNDE

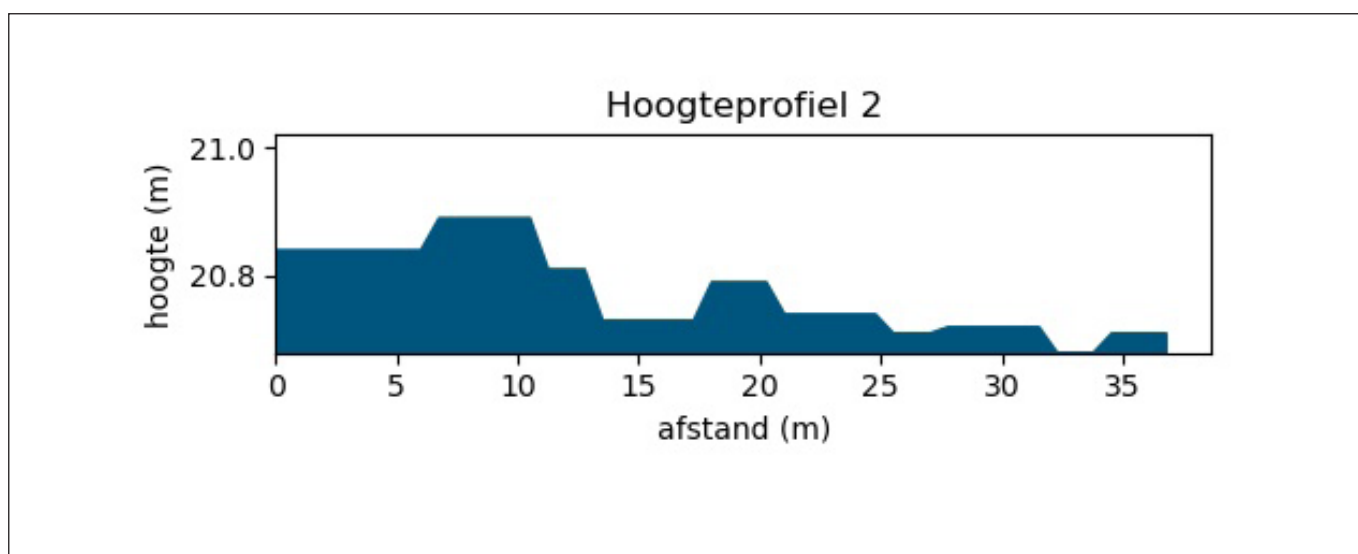
Op de bodemkaart staat het projectgebied aangeduid onder twee verschillende bodemtypes. Het noordwestelijke deel van het projectgebied bestaat uit een droge leembodem met textuur B-horizont (Aba1). Volgens de *World Reference Base*-classificatie (WRB) gaat het hier om zogenaamde *Nudiargic Luvisols* (*Siltic*). Dit impliceert een zandlemige tot lemige bodem met een kleiaanrijkingshorizont binnen de eerste meter onder het maaiveld, meer bepaald net onder of in de ploeglaag (DONDEYNE *et al.* 2015: 23). Het grootste deel van het projectgebied bestaat uit een door de mens beïnvloede bodem: kunstmatige gronden of bebouwde gronden (OB). De *World Reference Base*-classificatie spreekt hier over een zogenaamde *Technosol/Not Surveyed* (DONDEYNE *et al.* 2015: 8).

2.2.1.4. TOPOGRAFIE

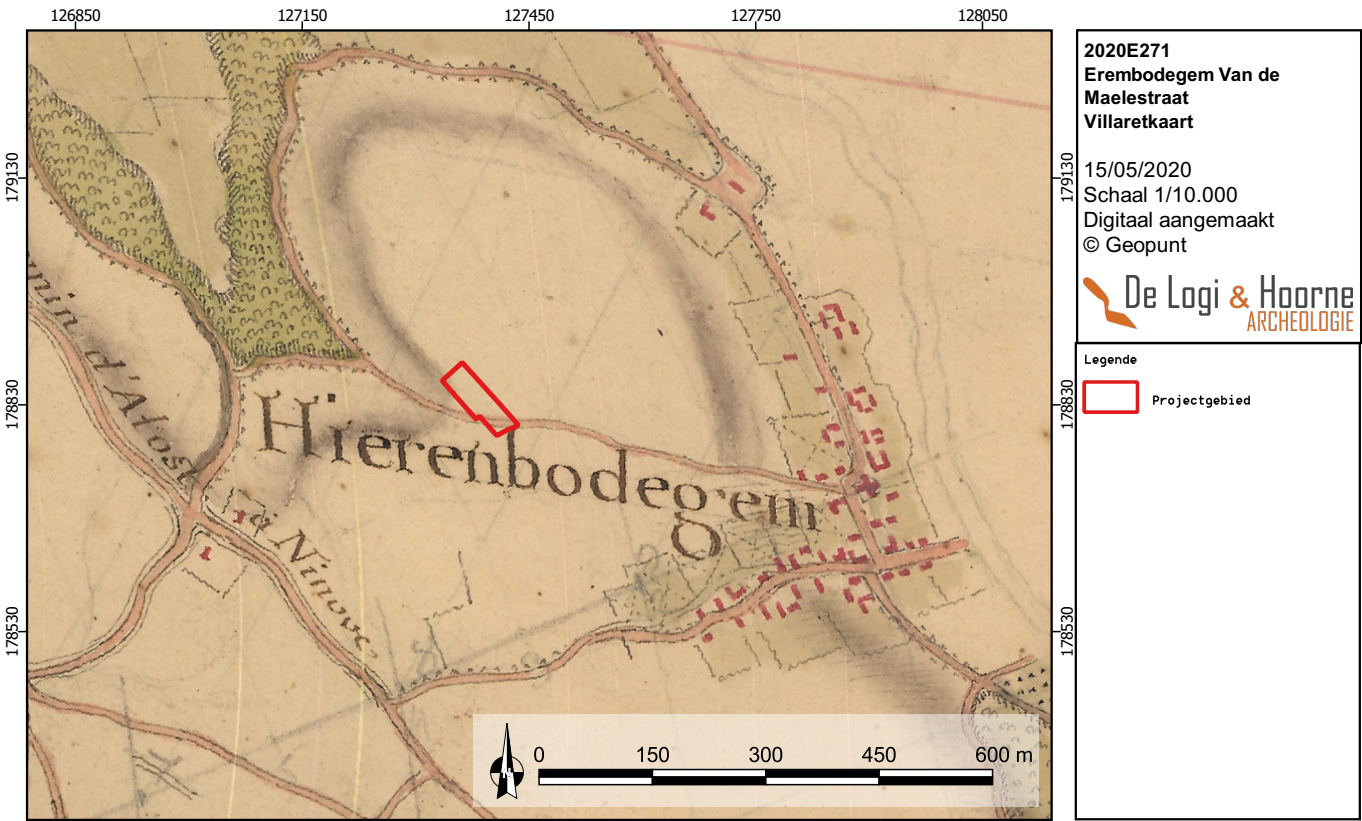
Op het digitaal hoogtemodel kan de landschappelijke situatie van het projectgebied duidelijk worden afgelezen. Het projectgebied is gelegen in het heuvellandschap binnen het Schelde – Dender interfluvium. Binnen de grenzen van het projectgebied zelf zijn geen waterlopen of grachten aanwezig. Op ongeveer 850m in oostelijke richting stroomt de rivier de Dender.

Figuur 18: Hoogteprofiel 1 van het digitaal hoogtemodel (© Geopunt)

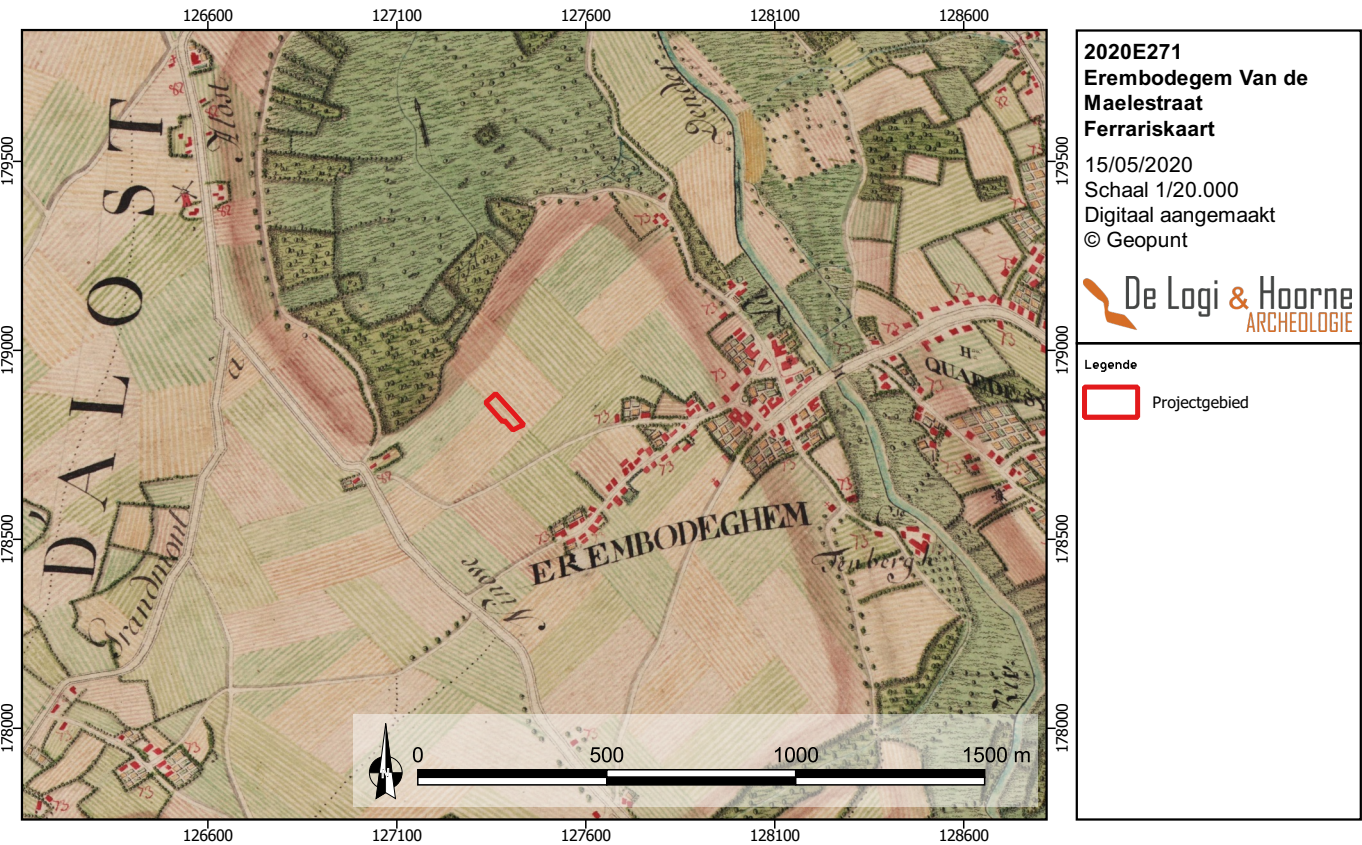

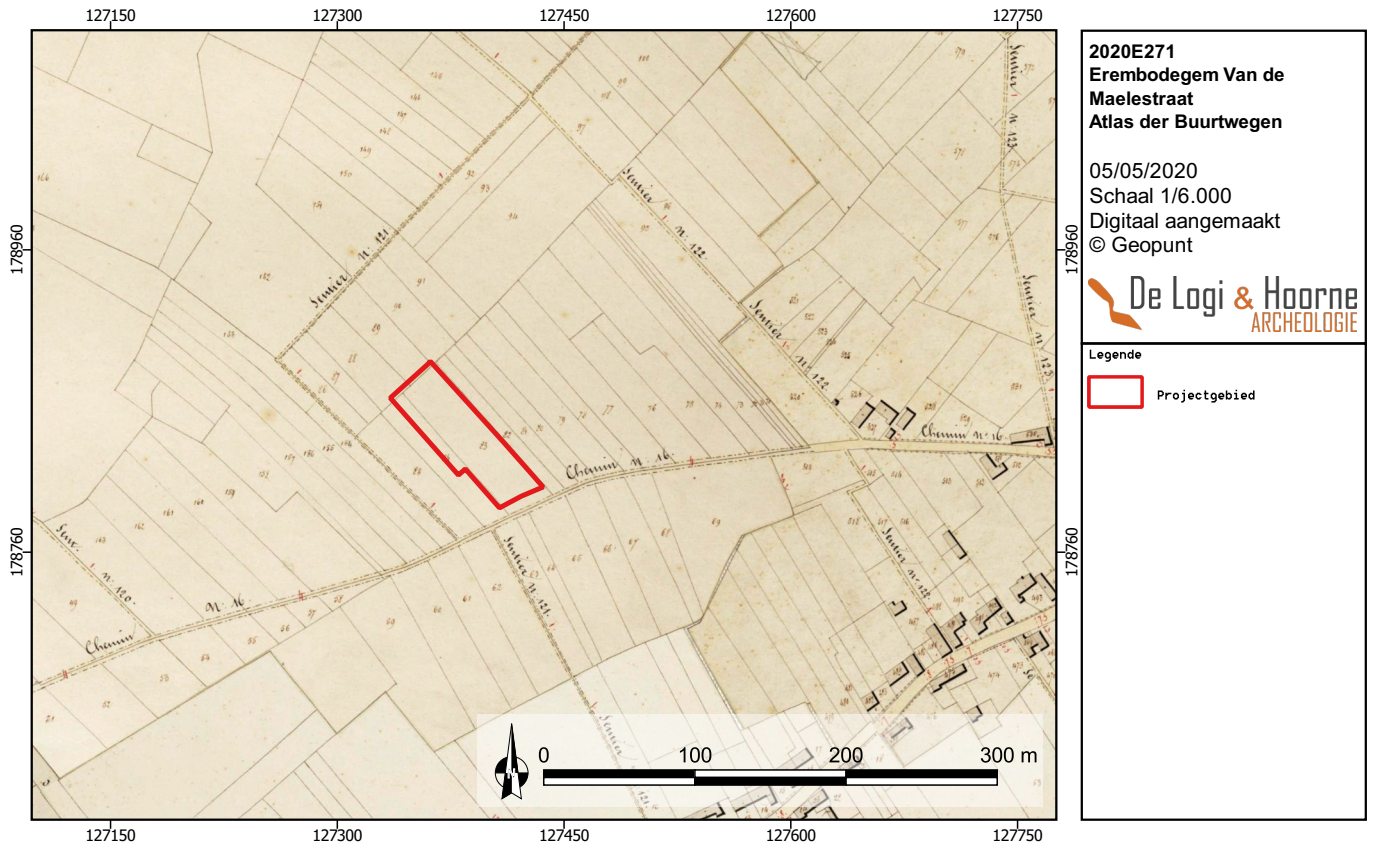
Figuur 19: Hoogteprofiel 2 van het digitaal hoogtemodel (© Geopunt)

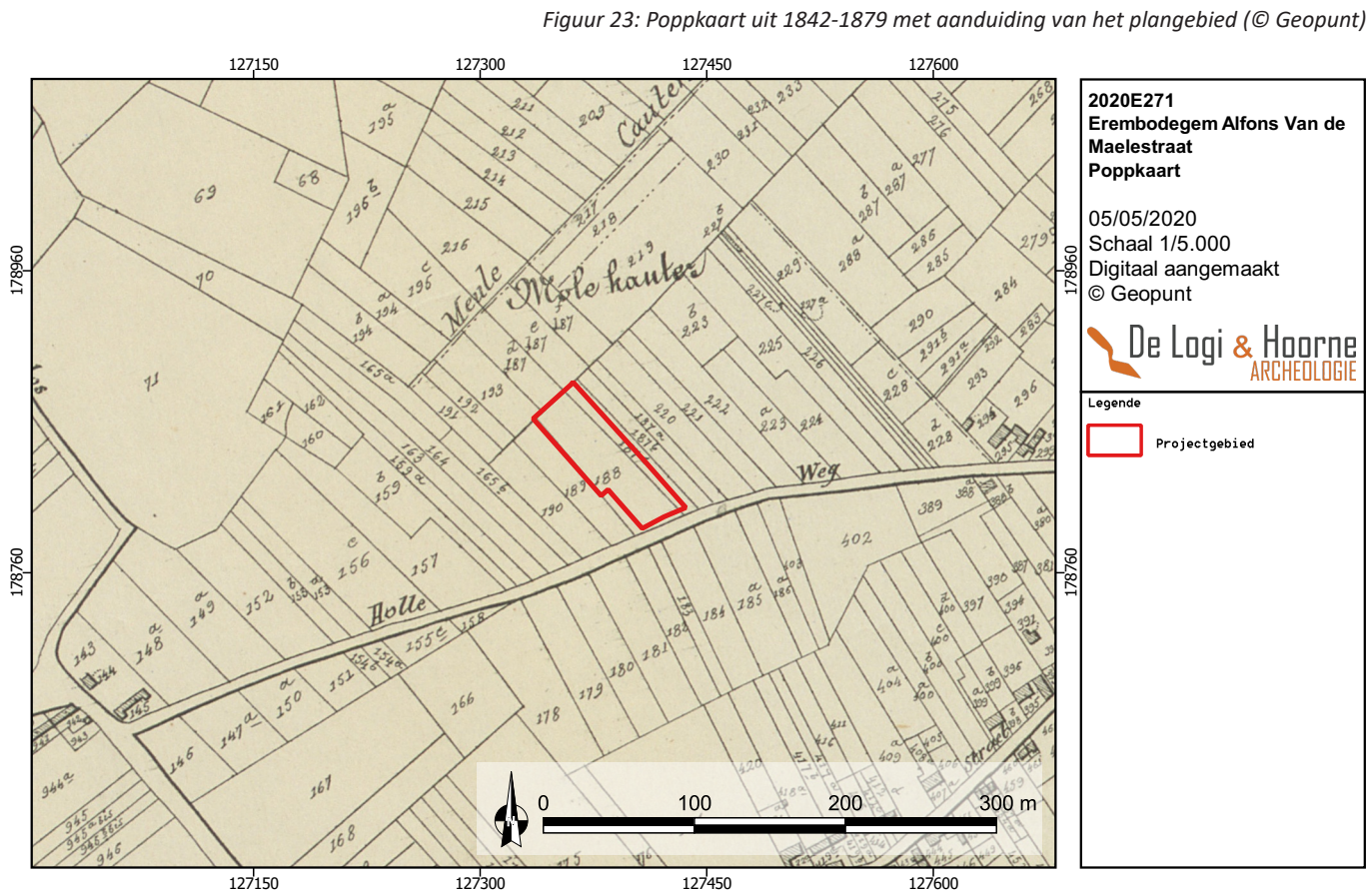
Figuur 20: Villaret kaart uit 1745 met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

Figuur 21: Ferrariskaart uit 1777 met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

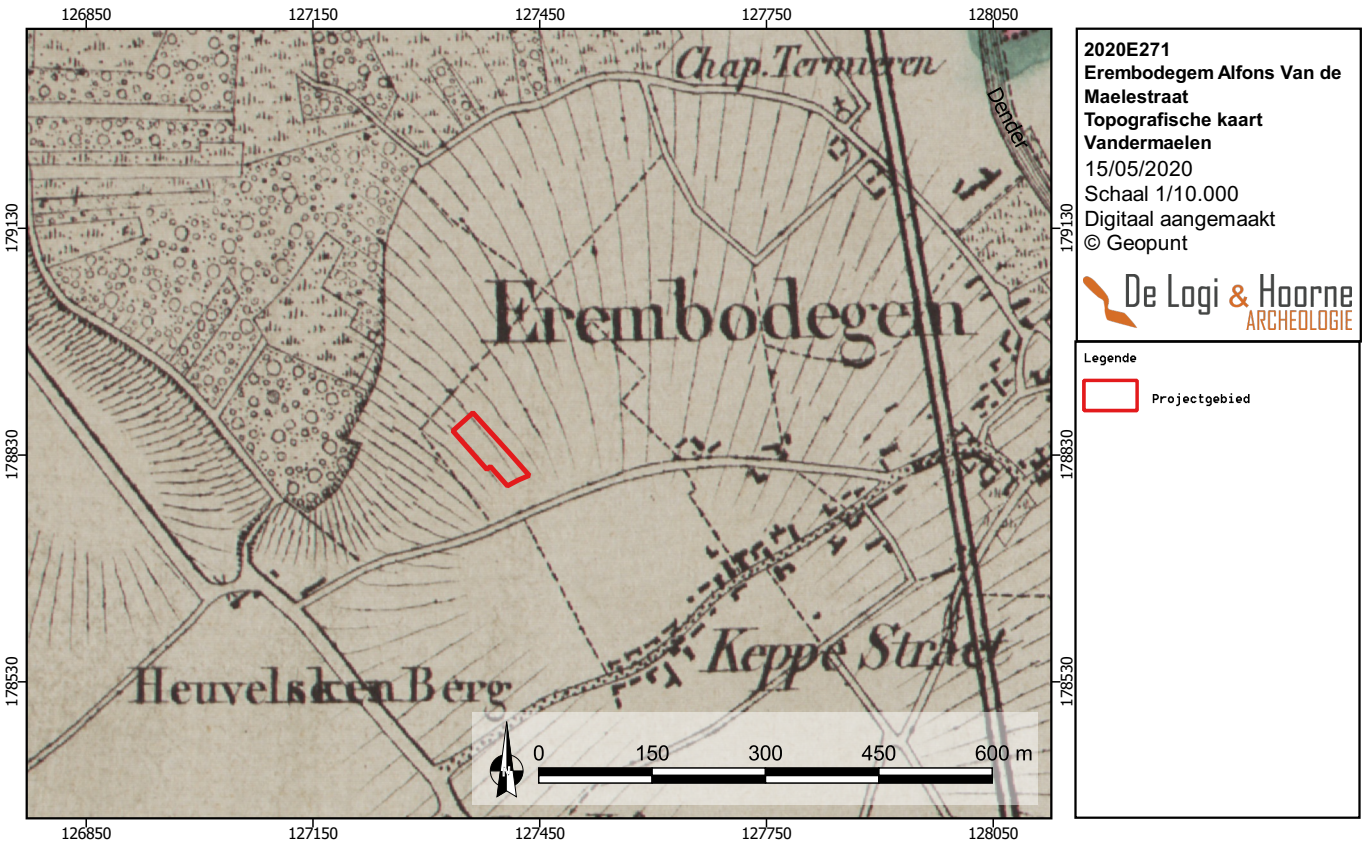

Figuur 22: Atlas der Buurtwegen uit 1840 met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

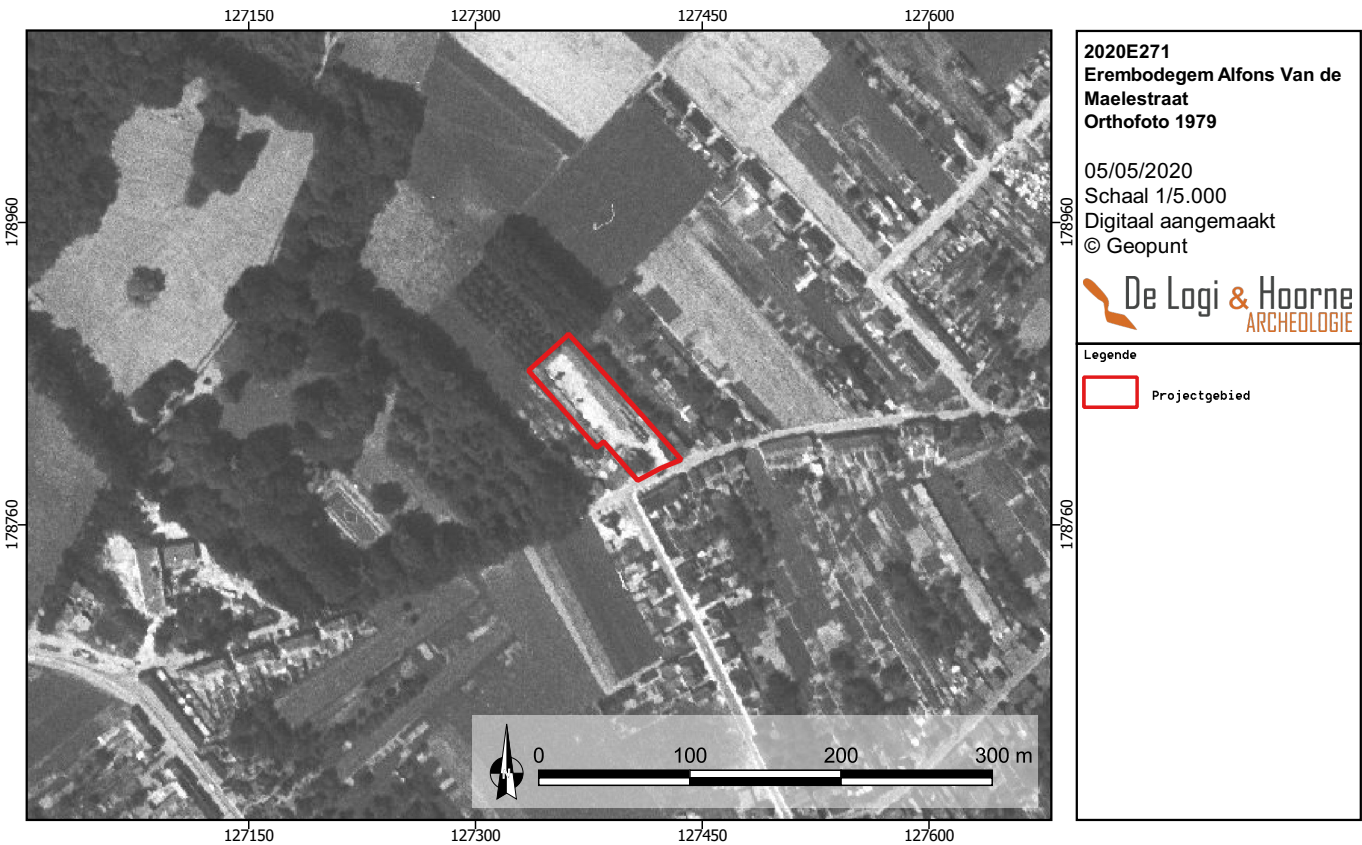

Figuur 23: Poppkaart uit 1842-1879 met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

Figuur 24 Topografische kaart Vandermaelen (1864-1854) (© Geopunt)

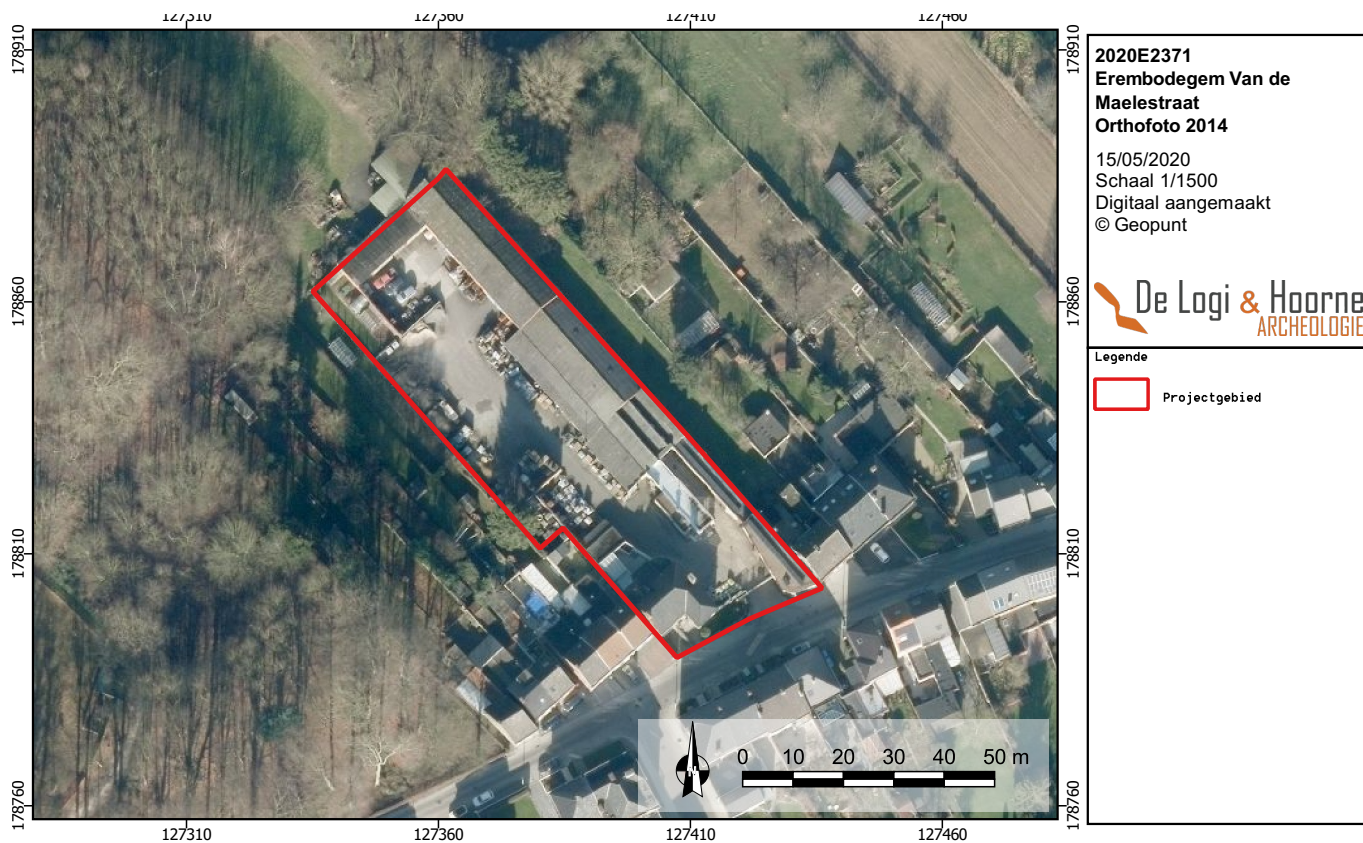
Figuur 25: Orthofoto uit 1971 met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

Figuur 26: Orthofoto uit 1979-1990 met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

Figuur 27: Orthofoto uit 2014 met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

Deze rivier behoort tot het stroomgebied van de Schelde, waarbij deze waterloop ontspringt te Aat, bij de samenvloeiing van de Oostelijke en Westelijke Dender en uitmondt ter hoogte van Dendermonde, op de rechteroever van de Schelde. Het projectgebied zelf kent een variërende hoogte tussen 19,1m en 20,95m TAW waarbij het terrein lichtjes afhelt naar het zuidoosten toe. Dit hoogteverschil en de bijhorende beperkte oppervlakte van het projectgebied laten echter niet toe hierover betrouwbare conclusies te trekken.

2.2.1.5. BODEMGEBRUIK

Vandaag de dag is het projectgebied aan de noordoostelijke zijde van het projectgebied bebouwd met een groots loodsgebouw en langs de zuidwestelijke zijde in dienst als privéwoning. De rest van het projectgebied bestaat uit verharde terreinen.

2.2.1.6. SYNTHESE

Het projectgebied is gelegen binnen het Schelde – Dender interfluvium. Bodemkundig kenmerkt het terrein zich grotendeels door kunstmatige gronden, in dit geval grotendeels verhard terrein. Volgens de beschikbare en geraadpleegde kaarten en orthofoto's is er slechts sinds de jaren 1970 sprake van bebouwing binnen de grenzen van het projectgebied. Wat de impact van deze bebouwing is, samen met de hedendaagse verstoring van de bodem is voorlopig echter moeilijk in te schatten.

2.2.2. Archeologische voorkennis en historisch kader

Behalve informatie over de ligging en de ondergrond zijn gegevens uit geschiedkundige literatuur en oude kaarten en de reeds gekende archeologische vaststellingen voor het plangebied en zijn nabije omgeving van groot belang voor het maken van een goede assessment.

2.2.2.1. HISTORISCH KADER

De naam Erembodegem wordt voor het eerst vermeld in 1099 als Erenbodeghem en ontwikkelde zich uit de persoonsnaam Ermbald en het verzamelsuffix -inga of heem wat kan geïnterpreteerd worden als de woonplaats van de lieden van Ermbold (DEBRABANDERE *et al.* 2010: 78). Alfons Van de Maele was een lokaal dichter uit het begin van de 20ste eeuw.

Het projectgebied wordt afgebeeld op verschillende historische kaarten. Hieronder worden zowel de kaart van Villaret (1745-1748), de kaart van Ferraris (1777), de atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de Poppkaart (1842-1879) en topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) besproken.

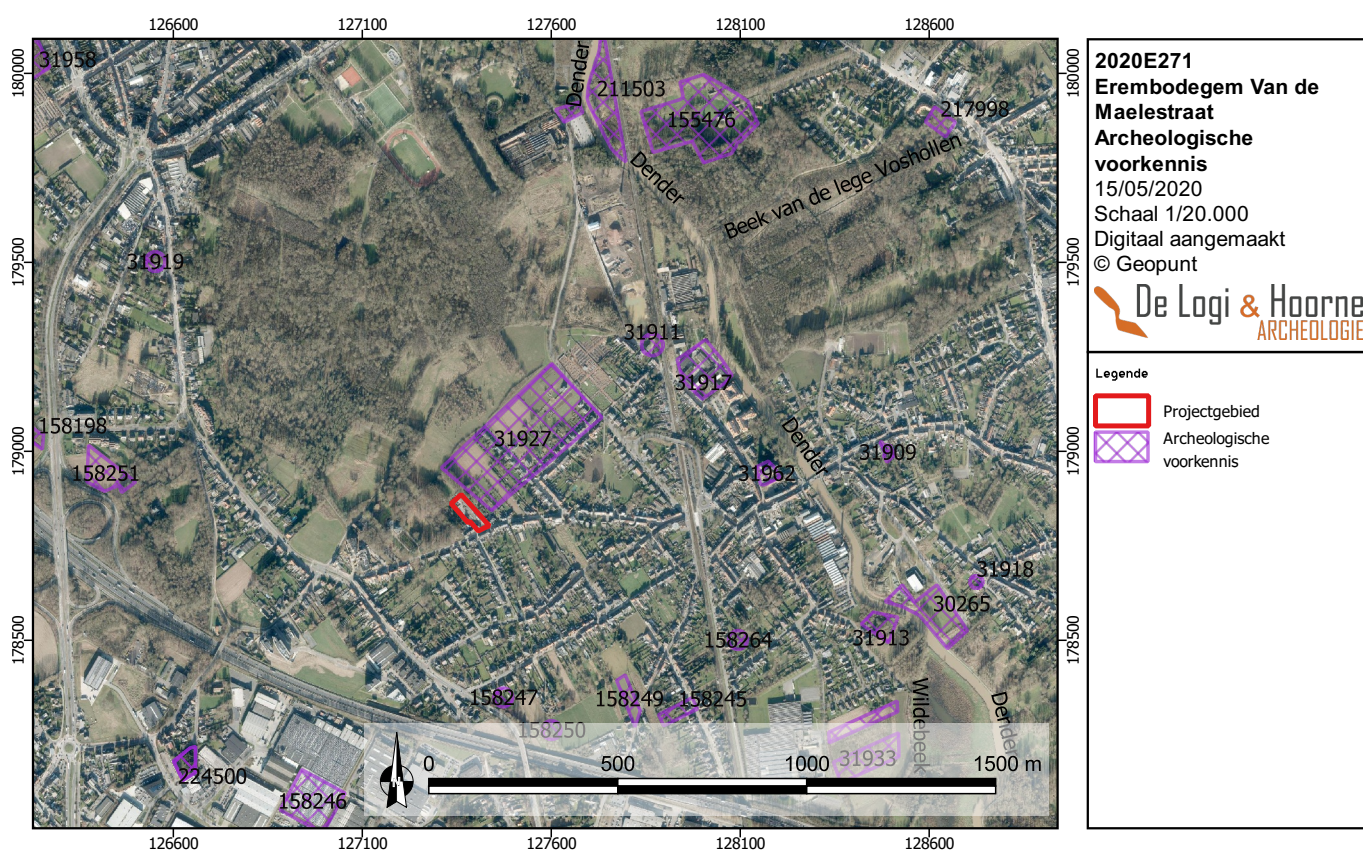
De kaart van Villaret is iets te veel naar het oosten gegeorefereerd. Na projectie situeert het projectgebied zich echter binnen een lege zone op deze kaart, duidelijk buiten de dorpskern van Erembodegem. De kaart van Ferraris vertoont nog duidelijk het agrarisch karakter waarbinnen het projectgebied gesitueerd is. Op deze kaart is de alluviale vlakte van de Dender in gebruik als weiland. In het Osbroek zijn sommige delen bebost. Op de vermoedelijke oeverwal liggen akkers als een eiland in de alluviale vlakte. De hogere landschapsdelen van het tertiaire heuvelland zijn in gebruik als akkerland. Het zijn vruchtbare lemige kouters en het projectgebied maakt deel uit van een oostelijk gelegen kouter ten opzichte van de dorpskern. Erembodegem is ingeplant ter hoogte van een recht en smal stuk van de Dender dat geflankeerd wordt door een weichseliaanterras waardoor het hoogteverschil tussen de alluviale vlakte en het tertiair heuvelland ten westen langzamer toeneemt. Vermoedelijk is deze oversteekplaats van de Dender om deze redenen hier ingeplant. Op de Atlas der Buurtwegen situeert het projectgebied zich langs de noordkant van chemin 16, de voorganger van de Van de Maelestraat. Op de Poppkaart wordt deze straat als holleweg benoemd en op de topografische kaart van Vandermaelen blijft het agrarisch karakter van de omgeving duidelijk.

Het projectgebied werd doorheen de jaren op enkele luchtfoto's en orthofoto's vastgelegd. De oudste beschikbare orthofoto is een opname uit de zomer van 1971 waarop binnen het projectgebied verschillende loodsen waarneembaar zijn. Vanaf het jaar 2000 zijn op een meer regelmatige basis luchtfoto's genomen boven het gebied. De hogere resolutie van deze beelden laat toe meer detail te onderscheiden. Tot op heden zijn is de noordoostelijke zijde een grote loods aanwezig, terwijl aan de zuidwestelijke zijde van het projectgebied een privéwoning is ingepland. De rest van het projectgebied bestaat uit verharde terreinen. Enkel in het noordwesten

Figuur 28: Meest recente orthofoto met aanduiding van het plangebied (© Geopunt)

Figuur 29: Archeologische voorkennis van het plangebied (© Geopunt)

van het projectgebied is een graszone aanwezig. Op de verschillende geconsulteerde luchtfoto's konden door de aanwezige bebouwing en verharding geen cropmarks worden vastgesteld.

2.2.2.2. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Zo'n 50m ten noorden van het projectgebied, werd tijdens een veldprospectie een concentratie lithisch materiaal bestaande uit schrabbers, klingen, afslagen en een fragment van een gepolijste bijl aangetroffen. Daarnaast werden ook verschillende scherven Romeins aardewerk gedetecteerd (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31927). In de Kortestraat werd tijdens een veldprospectie een fragment van een neolithische mijnkling aangetroffen (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 158264), net als ter hoogte van de Welleweg (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 158249). In de Italiënweg zijn twee ongeretoucheerde afslagen aangetroffen (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 158249), net als in de D'Uitseweg (Centrale Archeologische Inventaris, inventarisnummer 158247) en de Welleweg (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 158250). Op de steile helling naar het alluvium van de Dender, zo'n 1,2km ten zuidoosten van het projectgebied is een finaal-paleolithische steker, enkele lithische artefacten uit het neolithicum en enkele botfragmenten uit de Romeinse periode of jonger aan het licht gekomen (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 30265).

Zo'n 650m ten noordoosten van het projectgebied is het historisch Hof te Hale gesitueerd. De oudste vermelding van deze site met walgracht dateert uit 1362. De omgeving van het hof is enkele meters opgehoogd (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31917). Ter hoogte van de kapel van O-L-V-Termuren werd in 1863 een bronzen wagenelement in de vorm van een paard aangetroffen. Dergelijke vondst suggereert de aanwezigheid van een Romeinse weg (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31911).

De voormalige laat-gotische parochiekerk van Erembodegem is in 1940 volledig platgebrand (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31962). Historisch kaartmateriaal situeert zo'n 1km ten oosten van het projectgebied een stenen molen naast het reeds in 1733 gebouwde molenhof (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31909). Ook langs de Leuvestraat is een molen vanaf de 18de eeuw gekend (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31918). Het hof ter Borch, zo'n 1,1km ten oosten van het projectgebied bestond reeds in 1434, maar verdween in de loop van de 19de eeuw (CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS, inventarisnummer 31913).

Het kasteel Overhamme situeert zich zo'n 1km ten noorden van het projectgebied. Dit kasteel werd reeds opgericht in de 12de eeuw en heropgebouwd in de 15de eeuw (Centrale Archeologische Inventaris, inventarisnummer 155476). Enkele 10-tallen meters verderop werd een 18de eeuwse gracht bij de bouw van een nieuwe sluis aangesneden (Centrale Archeologische Inventaris, inventarisnummer 211503).

In de directe omgeving van het projectgebied werden tijdens een veldprospectie enkele lithische artefacten en Romeinse aardewerkfragmenten gevonden. In de ruimere omgeving van het projectgebied werden in het verleden slechts enkele archeologische vaststellingen gedaan. De meeste vaststellingen gebeurden echter aan de hand van enkele veldprospecties en op basis van historisch kaartmateriaal. Bijgevolg kunnen de meeste sites respectievelijk enerzijds in de steentijden en anderzijds in de laatmiddeleeuwse periode of nieuwe tijd gedateerd worden. Noch in de directe, noch in de iets ruimere omgeving van het projectgebied werd reeds archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd.

2.2.3. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het plangebied lijkt op basis van het geraadpleegde kaartmateriaal, de foto's en de literatuur vanaf het midden van de 18de eeuw in gebruik geweest te zijn als weide- en akkerland. In de loop van de tweede helft van de 20ste eeuw werd een villa met enkele aanhorigheden gebouwd. De sedimenten aan het oppervlak kunnen de aanwezigheid van prehistorische of historische bewoningsporen niet uitsluiten. De gunstige ligging van het projectgebied, deel uitmakend van een hoger gelegen kouter, in de omgeving van de oude Dender maken dat het projectgebied gedurende de hele geschiedenis een potentieel aantrekkelijk gebied geweest zijn voor de mens. Dit alles brengt met zich mee dat het projectgebied potentieel archeologische informatie kan bevatten.

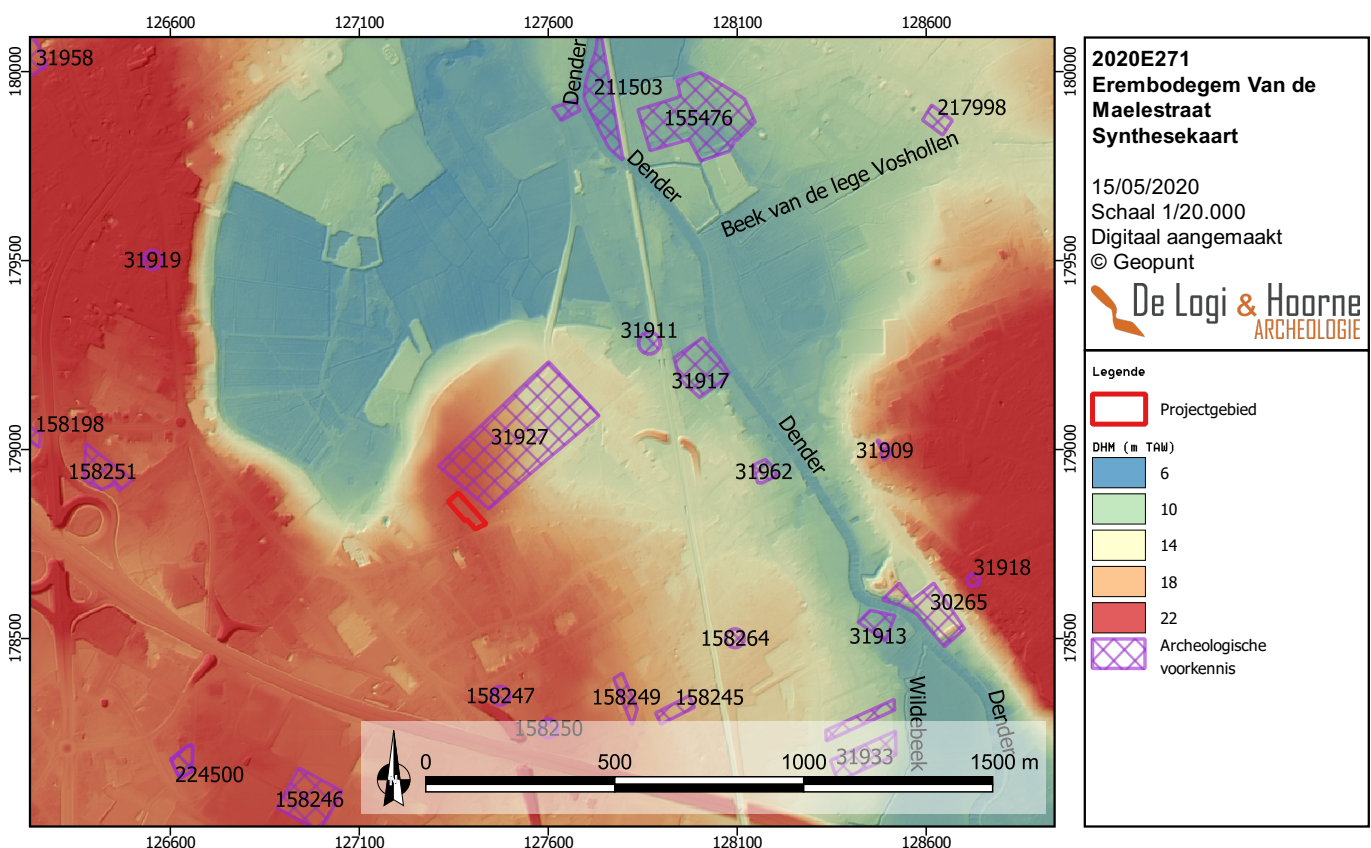
2.2.4. Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Tot op heden werd binnen het plangebied nog geen melding gemaakt van enige archeologische vondst. Pas in de tweede helft van de 20ste eeuw werden binnen het projectgebied een woonhuis en loods ingepland. De bouw van deze structuren heeft vermoedelijk een impact gehad op de bewaring van de potentieel aanwezige archeologische sporen, maar de exacte draagwijdte hiervan is echter op basis van dit bureauonderzoek niet vast te stellen. Aan de hand van de aanwezige bodem kunnen bijgevolg geen archeologische periodes met zekerheid worden uitgesloten.

Op basis van dit bureauonderzoek zijn er geen concrete aanwijzingen voor de aan- of afwezigheid van een of meer archeologische sites. Binnen het huidige projectgebied zijn nog geen archeologische waarnemingen gebeurd. In de directe en ruime omgeving van het projectgebied is weinig archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd waardoor het moeilijk te bepalen valt hoe groot of klein de kans is archeologische sites aan te treffen. Op de Ferrariskaart is de alluviale vlakte van de Dender in gebruik als weiland, terwijl de hogere landschapsdelen van het tertiaire heuvelland in gebruik zijn als akkerland. Het zijn vruchtbare lemige kouters waarvan de exacte ingebruikname van deze landbouwgrond op basis van dit bureauonderzoek niet exact kan vastgesteld worden. Aan de hand van de aanwezige bodem kunnen bijgevolg geen archeologische periodes met zekerheid worden uitgesloten. Concreet valt ter hoogte van het projectgebied een droge leembodem met B-horizont te verwachten.

De aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten kan noch uitgesloten, noch bevestigd worden. De eventueel aanwezige sporen kunnen zowel residentieel als funerair van aard zijn, en de datering kan variëren van de steentijden tot en met de middeleeuwen, en zelfs jonger. De bewaring van potentieel aanwezige sporen en vondsten kan bijgevolg enkel vastgesteld worden op basis van terreinwerk met ingreep in de bodem.

Figuur 30: Synthesekaart op het digitaal hoogtemodel (© Geopunt)

2.2.5. Synthese

Op basis van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt beantwoord worden:

- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?

Het projectgebied is gelegen binnen het heuvellandschap van het Schelde – Dender interfluvium. De natuurlijke aantrekkingskracht van het omliggende landschap is hier minder prominent aanwezig door enige afstand van natuurlijke waterlopen, zoals de Dender. Het projectgebied bevindt zich op de overgang tussen de hogere en lagere delen van het landschap, richting de Dendervallei, wat evenwel een interessante positie is binnen het natuurlijke landschap. Het archeologisch potentieel van het projectgebied is bijgevolg moeilijk in te schatten.

- Welke evolutie kende het landgebruik en welke invloed heeft dit gebruik op de bewaring van het potentieel aanwezige archeologisch erfgoed?

Binnen de grenzen van het projectgebied is ten minste sinds het begin van de jaren 1970 bebouwing aanwezig. Sindsdien is er altijd enige vorm van bebouwing aanwezig geweest op het terrein. Wat de precieze impact van deze bebouwing op het bodemarchief is en in welke graad het mogelijke archeologische erfgoed verstoord werd, is voorlopig nog onduidelijk en moeilijk in te schatten.

- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites? Wat is de aard, datering en bewaring?

Op basis van dit bureauonderzoek zijn er geen concrete aanwijzingen voor de aan- of afwezigheid van een of meer archeologische sites.

- Wat is het archeologisch potentieel van het projectgebied?

Op basis van de archeologische voorkennis, de geologische en bodemkundige gegevens en het gebruik van het projectgebied volgens de historische kaarten en luchtfoto's is er sprake van een behoorlijk archeologisch potentieel van het projectgebied.

- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?

Het projectgebied is 3650m² groot en de geplande werken en het met de bouwwerken gepaard gaande werfverkeer vormen een reële bedreiging tegenover het potentieel aanwezige bodemarchief over het volledige projectgebied.

- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?

Een eventuele archeologische site binnen het projectgebied zou nieuwe informatie bieden op de geschiedenis van Erembodegem in het algemeen. Afhankelijk van de aard van de eventueel aanwezige archeologische site zal blijken of er enig kennispotentieel is op regionaal en Vlaams niveau.

2.2.6. Afweging noodzaak en motivering verder onderzoek

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan de aanwezigheid van een archeologische site binnen het projectgebied niet worden uitgesloten. Om met zekerheid informatie te verkrijgen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het plangebied en een aangepast programma van maatregelen op te stellen, zijn bijkomende fasen van vooronderzoek nodig.

Bij de afweging of verder onderzoek enig potentieel biedt tot een effectieve kennisvermeerdering, lijkt noch een veldkartering, noch een geofysisch onderzoek, een efficiënte methode van verder onderzoek. Veldkartering dient (bij voorkeur) uitgevoerd te worden op akkers. Gezien het projectgebied grotendeels bebouwd en verhard is, kan deze methode nooit met zekerheid uitsluitel over de aan- of afwezigheid, en vooral bewaring van een archeologische site. Bijgevolg kan veldkartering voor dit projectgebied weinig meerwaarde bieden en is de potentiële kenniswinst via deze methode dan ook klein tot nihil, zeker in verhouding tot de kosten beschouwd.

Een landschappelijk booronderzoek lijkt niet aangewezen op voorwaarde dat de landschappelijke informatie afgewogen wordt tijdens ander terreinonderzoek. Op basis van

het bureauonderzoek lijkt het plangebied een potentieel aan steentijdsites te bevatten, maar het betreft oppervlaktevondsten van bijgevolg geërodeerde vindplaatsen. De geologische en bodemkundige setting, sluiten een bewaard loopoppervlak of afgedekte niveaus met een potentieel in situ steentijdsite niet uit, maar de kans is klein ook al gezien de OB-kartering van het projectgebied. Bovendien heeft het huidige gebruik met een volledige verharding op het bedreigde deel een negatieve impact gehad op de bewaring van de oorspronkelijke bodemopbouw. Vandaar dat een landschappelijk bodemonderzoek niet wordt aanbevolen, zolang extra aandacht wordt besteed tijdens het proefsleuvenonderzoek (zie infra). Als er bodems voorkomen waar in situ steentijdsites bewaard zijn kan vervolgens een verkennend en eventueel ook een waarderend booronderzoek worden uitgevoerd.

Gezien de behoorlijke landschappelijke ligging wordt een proefsleuvenonderzoek aanbevolen. Met een proefsleuvenonderzoek wordt een beperkt — maar statistisch representatief — deel van het terrein onderzocht op indicaties voor de aanwezigheid van archeologische sites. Op basis hiervan moet het mogelijk zijn uitspraken te doen over het archeologisch potentieel van het totale terrein. Bovendien wordt bij dergelijk onderzoek ook informatie ingewonnen over de lokale bodemopbouw, eventuele ongekarteerde verstoringen in de bodem, en de spreiding, datering, bewaringsgraad en aard van eventuele archeologische sites op het plangebied. Deze informatie is bovendien nodig om enerzijds te bepalen of een archeologische opgraving van (een deel van) het plangebied noodzakelijk is en om een gepast programma van maatregelen op te stellen voor een eventuele archeologische opgraving. De methode biedt een groot potentieel aan kenniswinst en laat toe om met een klein team te werken. Hierdoor wordt met een draagbare financiële last een maximaal resultaat bekomen. Zowel op financieel als wetenschappelijk vlak is een proefsleuvenonderzoek een logisch onderbouwde keuze. Vooronderzoek door middel van proefsleuven is een efficiënte methode om terreinen te onderzoeken waar geen complexe verticale stratigrafie wordt verwacht, zoals dat hier het geval is.

Het proefsleuvenonderzoek zal worden uitgevoerd in uitgesteld traject. Dit onderzoek kan pas worden uitgevoerd na de sloop van de aanwezige gebouwen en de opbraak van verschillende verhardingen. Bovendien werden de gronden binnen het projectgebied door de ontwikkelaar aangekocht met opschortende voorwaarden. Dit houdt in dat de opdrachtgever pas juridisch eigenaar van de gronden wordt wanneer de omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden wordt verleend. Hierdoor is het juridisch onmogelijk al enig terreinwerk (vooronderzoek zonder of met ingreep in de bodem) uit te voeren. Bovendien is het economisch evenmin interessant de kosten van terreinwerk te dragen in het kader van een ontwikkeling waarvan men niet zeker is dat die zal vergund — en daadwerkelijk zal gerealiseerd — worden. Indien de ontwikkeling uiteindelijk niet zou vergund en uitgevoerd worden, is er geen sprake meer van een bedreiging van het eventueel archeologisch erfgoed in de bodem. Het is voor het bodemarchief daarenboven beter zo lang mogelijk ongestoord te blijven.

2.2.7. Samenvatting onderzoek

De initiatiefnemer plant op de terreinen van 3650m² lang de Alfons Van de Maelestraat de aanleg van drie woningen met bijhorende infrastructuurwerken. De geplande ontwikkeling van het gebied zal de verstoring en mogelijke vernietiging van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief met zich mee brengen. De voorgaande studie van geografische gegevens, archeologische vindplaatsen uit de directe omgeving, historische kaarten, luchtfoto's en toponiemen suggereert dat de kans op de effectieve aanwezigheid van archeologische sites behoorlijk is. Op basis van dit bureauonderzoek zijn er geen concrete aanwijzingen voor de aan- of afwezigheid van een of meer archeologische sites. Binnen het huidige projectgebied zijn nog geen archeologische waarnemingen gebeurd. In de directe en ruime omgeving van het projectgebied is weinig archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd waardoor het moeilijk te bepalen valt hoe groot of klein de kans is om archeologische sites aan te treffen, maar de landschappelijke situering van het projectgebied in de buurt van een oude waterloop zijn gunstig te noemen. Om zekerheid te scheppen over de potentieel aanwezige sites wordt een vooronderzoek door middel van een landschappelijk bodemonderzoek, mogelijk gevolgd door een verkennend en/of waarderend bodemonderzoek, en de aanleg van proefsleuven geadviseerd.

HOOFDSTUK 2: BIBLIOGRAFIE EN BIJLAGEN

1. Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Wellemeersen en Kapellemeersen*. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135123> (geraadpleegd op 15/05/2020).

DE MOOR G., 2000. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart – Kaartblad 22 – GENT*, Brussel.

DONDEYNE S., VANIERSCHOT L., LANGOHR R., VAN RANST E & DECKERS J., 2015. *De grote bodemgroepen van Vlaanderen. Kenmerken van de Reference Soil Groups volgens het internationale classificatiesysteem World Reference Base*. KU Leuven & Universiteit Gent in opdracht van Vlaamse overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.

Geraadpleegde websites:

<https://cai.onroerenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 15/05/2020)

(De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient met verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.)

<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 15/05/2020)

<https://geo.onroerenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 15/05/2020)

<http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 15/05/2020)

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 15/05/2020)